

Eesti kasvuvision

MAAILMAS EDUKAS, KODUSELT ARMAS

Neli lugu Eesti majanduse võimalikust tulevikust

Eesti Arengufond

Aprill 2010

Sisujuht

Sissejuhatus.....	3
Stsenaariumide abil visioonini.....	3
Stsenaariumide raamistik.....	5
Fookusküsimus.....	5
Mõjujõud - prognoositavad arengud.....	6
Mõjujõud - kriitilised muutujad.....	6
Stsenaariumide maatriks.....	9
Stsenaariumides käsitletud mõjujõud.....	10
Stsenaariumide lood.....	11
Hansa Liit II.....	11
Lõuna-Soome.....	17
Riigi tagasitulek.....	23
Skype-saar.....	29
Kokkuvõtvad järeldused stsenaariumidest: mida Kasvuvisioni kujundamisel kindlasti arvestada.....	34
Lisa 1: Stsenaariumide elementide võrdlustabel.....	37
Lisa 2: Stsenaariumide tulemite võrdlustabel.....	41
Lisa 3: Tuvastatud mõjujõudude loetelu.....	44
Lisa 4: Kriitilised muutujad.....	46
Lisa 5: Stsenaariumide arutelu ja alusintervjuudes osalenud.....	47
Lisa 6: Kasutatud lühendid.....	48

Sissejuhatus

Käesolev raport koostati Eesti Kasvuvisioon 2018 projekti raames. Raporti koostas Eesti Arengufond konsultatsioonifirma Global Business Network (GBN) kaasabil.

Arengufond soovib siin esitatud maailmatrendide läbisõelumise põhjal loodud Eesti majanduse võimalike tulevikustsenaariumidega alata Eesti hoogsamat strateegilist arutelu meie riigi majanduse arenguteest. Kasvuvisiooni 2018 projekti üks eesmärke on julgustada pikaajalisemat ja nn väljast-sisse mõtlemist sellest, kuidas olud Eesti majanduse jaoks võivad muutuda. Teisisõnu, sihiks on kaaluda Eesti majanduse ümber toimuvaid tähtsaid arenguid ja mõjujõude pikemas perspektiivis kui seda tavalises igapäevatoos muidu tehakse. Just taolise, kõigi oluliste osapoolte ühise mõttetööga saame luua aluse riigile ühtse majandusvisiooni kujundamiseks.

Raportis esitatud neljas loos on läbi kaalutud Eesti majandusarengu jaoks kujuneda võivaid alternatiivseid tulevikutingimusi ja kirjeldatud iga sellise alternatiivtuleviku konkreetset mõju Eestile.

Stsenaariumid ja nende mõjud kaardistati ühise tööna Arengufondi 18.-19. märtsil 2010 korraldatud töötoas, kus osalesid eraettevõtete, avaliku sektori ja valitsusväliste organisatsioonide esindajad. Töötoa järel täiendati aruannet osavõtjatelt ja erinevatelt Arengufondi poolt kommenteerima palutud ekspertidelt saadud tagasiside põhjal.

Stsenaariumide abil visioonini

Stsenaariumid on lood sellest, mida tulevik võib endaga kaasa tuua meie organisatsioonidele, meie kogukondadele ja maailmale tervikuna. Stsenaariumid ei ole ennustused. Pigem on nad provokatiivselt mõtlemapanevad, ent trendide analüüsile tuginedes ka realistlikult toimuda võivate arengute kirjeldused. Nad kätkevad endas lugusid sellest, kuidas välised mõjujõud – nagu tuleviku poliitiline keskkond, teaduslikud ja tehnoloogilised saavutused, sotsiaalsed arengud ja majanduslikud tingimused – võivad areneda ja teineteist võimendada, tekitades meile nii probleeme, kuid pakkudes ka uusi võimalusi.

Stsenaariumide vormis mõtlemise eesmärgiks ei ole kindlaks teha mitte ühte, kõige tõenäolisemat tulevikku, vaid mitmeid üksteisest eristuvaid ja samas põhimõtteliselt võimalikke alternatiivtulevikke. Nende idee on laiendada meie mõtlemishaaret tulevikus esilekerkivate muutuste osas ja võimaldada meil ette kujutada, milliseid eriilmelisi tagajärgi erinevate arengutega võib kaasneda. Sestap võetakse taotluslikult tulevaste muutuste kohta eeldusi, mis esmapilgul võivad kohati tunduda täna raskesti hoomatavad või isegi kaheldavad. Sedasi panevad stsenaariumilood sihipäraselt proovile meie igapäevamõtlemises juurdunud eeldused tulevaste arengute suhtes.

Sellise lähenemise mõte on tagada, et me oleksime visiooni tehes mõelnud võimalikult laialdaselt läbi „mis saab siis, kui ... ?“ – kaalunud täna alles kujunemisjärgus muutuste

ja ka ootamatute sündmuste erinevaid, vähegi võimalikke tagajärgi. Sedasi saame olla paremini valmis nii tõenäolisteks arenguteks kui ka ootamatusteks meie ümber, nii võimalusteks kui ka ohtudeks, mida tulevik tuua võib. Siis saame teha paremaid otsuseid, sest meil on vahendid eelseisvate muutuste varaseks äratundmiseks ning nendega kohandamiseks – meil on võimalus „olla ajast ees“.

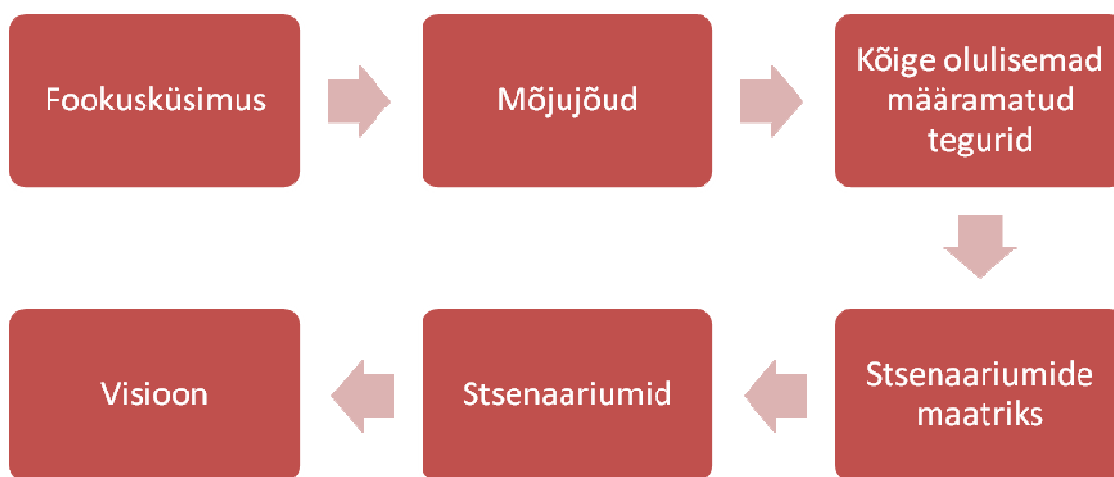
Nii on stsenaariumid väärtuslikuks aluseks sellise tulevikku suunatud arenguvisioni loomisel, mis on saavutatav sõltumata tingimuste täpsest edasisest kujunemisest. Samuti on visioon siis vastavalt muutuvatele oludele edu tagamiseks edasi arendatav ja kohandatav. Stsenaariumid sisaldavad läbimõeldud ja kirja pandud eeldusi tulevase maailma kohta ning neist tulenevaid hinnanguid väljakutsete ja võimaluste kohta. Seeläbi aitavad nad kindlaks teha need peamised valikukohad, mis saavad olla aluseks tugevale, usutavale ja konsensuspõhisele riigi majandusvisionile.

Ühtlasi on stsenaariumid jutustustena hea teadmiste korrastamise ja teistega jagamise viis, mille abil innustada inimesi tulevikudiskussioonides kaasa mõtlema. Nad annavad osapooltele ühise sõnavara ja jagatud aluse adumaks ning selgitamiseks neid keerukaid valikukohti, mis on tulevikku suunatud mõtlemise- ja pikaajalise visiooni osaks. Sedasi saab tekkida ühine arusaam Eesti majanduse tulevikuteedest.

Stsenaariumide loomine, sealhulgas toimunud märtsikuine töötuba ja selle ettevalmistamiseks tehtud taustaanalüüs olid Kasvuvisioon 2018 projekti esimeseks etapiks. Nende najal toimub teises etapis visiooni kujundamine, mille raames stsenaariumid ja järeldused nende mõjude kohta on aluseks visiooni võtmevalikute määratlemisel.

Stsenaariumide raamistik

Stsenaariumide koostamine GBNi poolt väljatöötatud meetodi järgi algab fookusküsimuse määramisest. Seejärel tuvastatakse sellised muutujad ehk ebakindla kulgemisega mõjujõud, mis kujundavad fookusküsimuse vastuseid oluliselt mõjutavalt keskkonda organisatsiooni, riigi, regiooni ja maailma tasandil. Kaks fookusküsimusele vastamiseks kõige olulisemat teadmata mõjuga muutujat valitakse välja ja neist saavad stsenaariumide loomise maatriksi teljed. Järgmiseks luuakse jutustustena stsenaariumid. Need sünnivad arutlustes sellest, milline võiks maailm nende kriitiliste muutujate erinevates kombinatsioonides täpsemalt välja näha ja mida meile kaasa tuua. Neist järeldustest sõelutakse välja stsenaariumide ühisosad, mis on võimaluste ja ohtude kohta tekkinud arusaamana sisendiks visiooni kujundamisele.

Fookusküsimus

Esmane samm stsenaariumide loomisel on keskse tähendusega probleemi või proovikivi määramine, mille lahendamiseks stsenaariume luuakse. See nn fookusküsimus annab sihi ja rõhuasetuse nii stsenaariumide raames toimuvale tuleviku läbimängimisele ja kirjeldamisele kui ka selle töö ulatuse ja ajahorisondi kohta.

Töötaja käigus otsisid osalised fookusküsimust, mis väljendaks Eesti pika-ajalise majanduskasvu saavutamise peamist proovikivi. Kokku lepiti selline fookusküsimus:

Mis teeb Eesti aastaks 2018 maailmas edukaks ja koduselt armsaks?

Selle küsimuse abil sai stsenaariumide loomisprotsess mõtterraami, mille abil suunati stsenaariumilugude koostamist ja eriti neist Eestile tuleneda võivate oluliste mõjude määratlemist.

Mõjujõud - prognoositavad arengud

Käesoleva projekti käigus tuvastati 112 nii Eesti välist kui ka sisest trendi, mis mõjutavad Eesti majanduse tulevast arengut (vt Lisas 3 kogu tuvastatud mõjujõudude nimekirja). Seda tehti tuginedes vastavate teabeallikate analüüsitööle, GBN-i võrgustikku kuuluvate ja ka Eesti ekspertidega läbiviidud intervjuudele ning GBN-i, Kasvuvisioni meeskonna ja stsenaariumide töötoa osaliste ajurünnakutele.

Järgmiseks sammuks stsenaariumide väljatöötamisel oli mõista neid mõjujõude, mille puhul me saame olla piisavalt kindlad nende reaalsuseks saamises. Aastaks 2018 kätte jõudva maailma ja Eesti tuleviku kontekstis usume me, et saame olla piisavalt kindlad alljärgnevalt lühidalt loetletud arengutes.

Geopoliitilises mõistes on Hiina, India jt riikide esilekerkimise tõttu tekkimas globaalne multipolaarne süsteem. USA jääb endiselt maailma kõige võimsamaks riigiks, kuid on vähem domineeriv. Demograafilisest vaatenurgast jätkub maailma rahvastiku kasv ning see avaldab energia-, toidu- ja veevarudele suuremat survet kui looduslikud tingimused ja keskkonnatrendid. Euroopa riikide elanikkond vananeb ja Euroopa-suunalise sisserändesurve jätkumisega muutub ka Euroopa riikide rahvastik oma koosseisult üha mitmekesisemaks. Ehkki maailm otsib uusi taastuvaid energiaallikaid, jätkub globaalne sõltuvus traditsioonilistest süsivesinikulistest allikatest. Siiski on eelnevatest mõjujõududest kantult keskkonnasäästlikkusega seotud tooted ja teenused loomas häid kasvuvõimalusi ettevõtetele ja majandustele; lisaks kogub üha hoogu heaoluga seotud tootete ja teenuste äri ehk heaolumajandus. Eesti sisesealt on tänase seisuga prognoositavad euro kasutuselevõtt ning elanikkonna jätkuv vananemine.

Neid prognoositavaid arenguid eeldatakse kõigis stsenaariumides ja nad moodustavad ühe aluse visiooni kujundamisel.

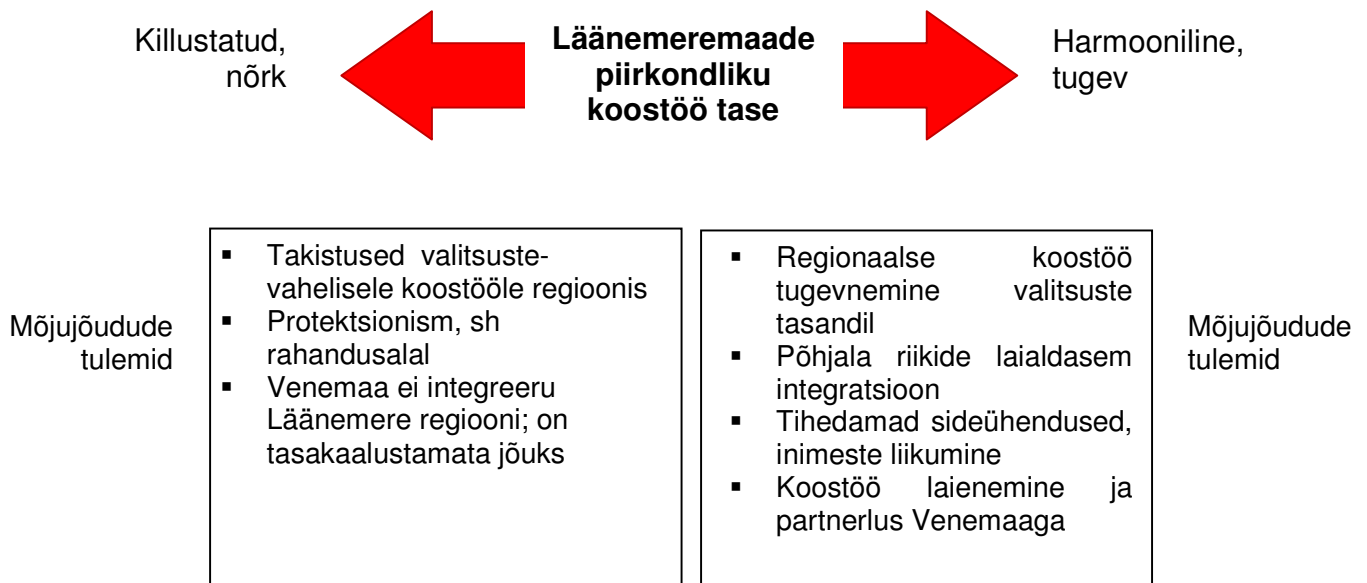
Mõjujõud - kriitilised muutujad

Lisaks prognoositavatele arengutele on mõjujõudude hulgas täna veel määramatuid muutujaid – toimuda võivaid muutusi, millel on potentsiaali muuta maailma ja Eesti tulevikku erineval moel vastavalt oma täpsemale kujunemisteele. Stsenaariumide loomiseks tuleb määratleda neist kõige olulisemad.

Töötoa käigus tuli osalejatel suure hulga muutujate seast välja sõeluda fookusküsimuse seisukohalt olulisemad. Need muutujad, mida peeti üheaegselt nii suhteliselt prognoosimatuteks kui ka väga olulisteks, koondati seejärel 12ks temaatiliseks rühmaks (vt nimekirja Lisas 4). Globaalsel ja regionaalsel tasandil moodustusid muutujate kogumid uue maailmakorralduse, regionaalse stabiilsuse ja Läänemeremaade koostöö, Venemaa tuleviku ja globaalse majanduskorralduse iseloomuga seonduvate teemade ümber. Eesti tasandil käsitleti inimressursside ja talendi kättesaadavuse, uute tehnoloogiate ja innovatsiooni kasutuselevõtu, haridussüsteemi ning majanduse ja ühiskonna omavahelise ühildamise, majanduse taastumise iseloomu, Venemaaga

suhtlemise ning maailmaturule ligipääsu ja sinna parema integreerumisega seotud muutujate rühmi.

Kaks nendest rühmadest, "*Eesti majanduskasvu iseloom*" ja "*Läänemeremaade piirkondliku koostöö tase*", valiti töötoa osaliste poolt välja kui Eesti majandustuleviku fookusküsimuse vaatevinklist kõige olulisemad. Need kaks kriitilist muutujat kombineeriti omavahel maatriksiks, mille alusel loodi üksteisest eristuvad, intellektuaalselt huvitavad, loogilised ning tervikuna usutavad Eesti majanduse tulevikutsenaariumid.

Mõjujõudude tulemid

- Kõrge lisandväärtusega majandus tärkab, põhinedes nii traditsiooniliste harude kaasajastamisel kui ka uute tekkimisel
- Innovatsioonil põhineva ettevõtluse areng
- Uuendusmeelsed juhid ja valitsemine
- Talentide ligitõmbamine ja hoidmine

**Jõuline
ja laiapõhjaline**

**Eesti majanduskasvu
iseloom**

**Nõrk ja
kitsapõhjaline**

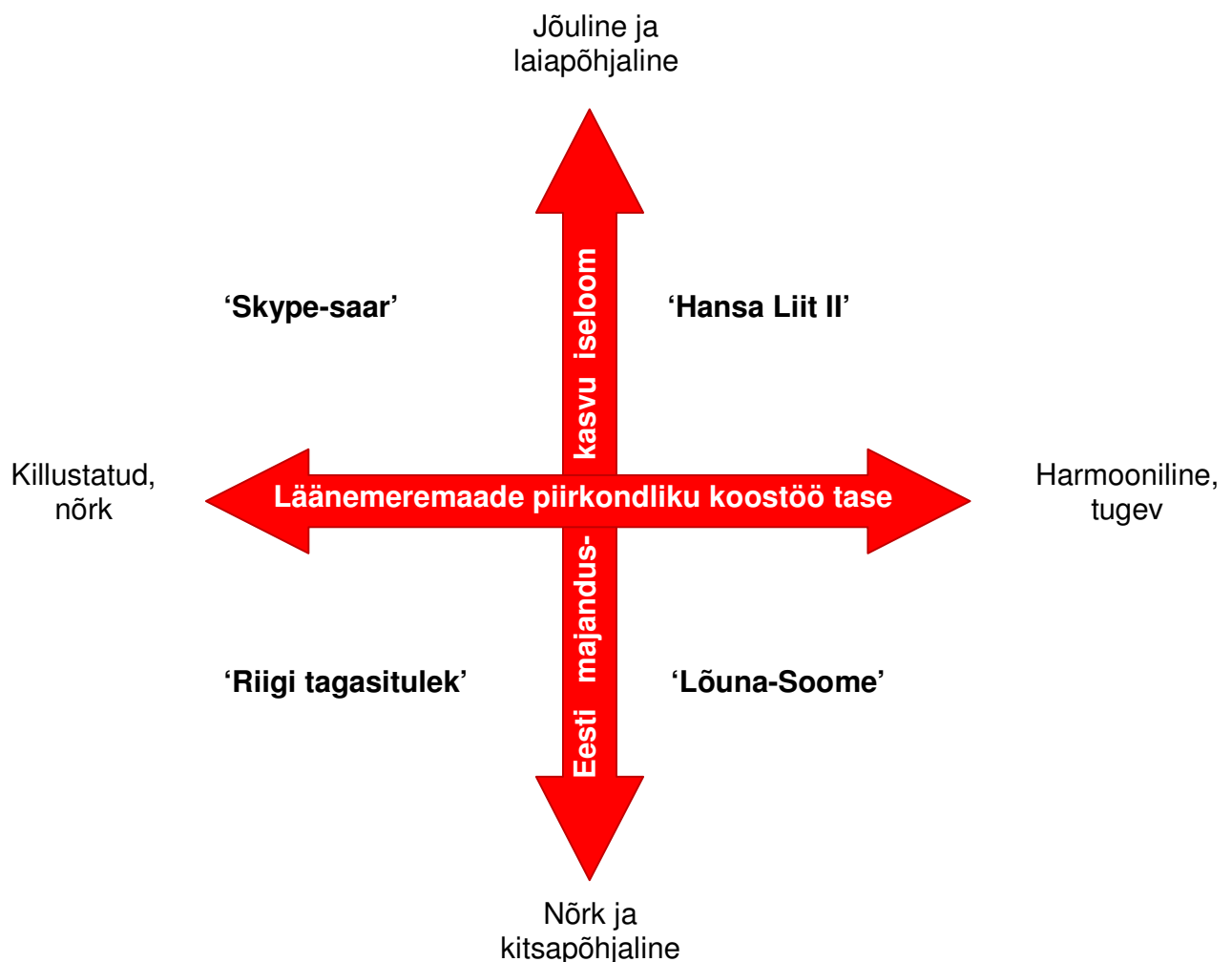
Mõjujõudude tulemid

- Madala lisandväärtusega, kulupõhine majandus
- Eurotsooniga liitumisest ei tõuse oodatud tulu
- Alalhoidlikud juhid ja valitsemine
- Majanduslike võimaluste puudumisel tööjõu lahkumine

Stsenaariumide maatriks

Seega sõeluti 112 algselt leitud mõjujõust välja 12 kriitilise tähtsusega muutujate rühma ja neist omakorda 2 kõige tähtsamat kriitilist muutujat, millest tuletati nelja stsenaariumi alused.

Allpool kujutatud maatriksil on kujutatud neid nelja Eesti majanduskasvu tulevikustsenaariumi. Iga kvadrant esindab omaette võimaluste spektrit. Kaks telge koos aitavad katta tervet hulka Eesti ees seisvaid võimalikke muutusi ja kirjeldada niiviisi üsna laialdaselt nelja üksteisest eristuvat arengustsenaariumi – nelja lugu järgmise kaheksa aasta jooksul Eestis toimuda võivast majandusarengust.

Stsenaariumides käsitletud mõjujõud

Käesoleva aruande üheks võtmefunktsiooniks on algatada rohkel ainesel tuginev tark strateegiline arutelu Eestile majanduskasvu tulevikuvisioni loomiseks. Stsenaariumide loomisel osalenud sõelused ajurünnakul välja kõige kriitilisemad muutujad ja vaagisid nende mõju Eesti majandusele. Arutelu käigus kerkis esile terve rida korduvalt esitatud läbimõtlemist vajavaid küsimusi seoses Eestit ees oodata võivate tulevikutingimustega. Neid küsimused olid aluseks stsenaariumilugude koostamisel ja hilisemal täiustamisel, et läbi mõelda eelnimetatud muutuste mõjud Eestile.

Mõned peamised küsimused, mida puudutati iga stsenaariumi koostamise käigus, olid järgnevad:

Küsimused väliskeskkonna kohta

- Kuidas jaguneb maailmas geopoliitiline võim?
- Millel põhineb konkurents regiooni / maailma majandusruumis?
- Kuidas areneb maailmakaubanduse iseloom?
- Milline on Euroopa Liidu ja Euroopa Majandus- ja Rahandusühenduse (EMU) roll?
- Kas poliitilises ja majanduskeskkonnas esineb suuremaid konflikte või uusi liitlассuhteid?
- Millist rolli mängib Venemaa?
- Milline roll ja staatus on Põhjamaade regioonil?
- Milline roll ja staatus on Balti riikidel?

Küsimused sisemiste arengute kohta

- Milline on majandusliku arengu mudel Eestis? Kust tuleb majanduskasv?
- Millist rolli mängib Eestis riik sotsiaalmajanduslikus elus?
- Kust ja kuidas leitakse vajalikud inimvara ressursid?
- Millised demograafilised muutused ühiskonnas toimuvad? Kuidas areneb ühiskond tervikuna?
- Milline roll on tehnoloogial ja innovatsioonil?

Stsenaariumide lood

Alljärgnevad lood visandavad neli erinevat võimalikku stsenaariumi, milliseks maailma ja Eesti majandus võivad olla kujunenud aastaks 2018. Iga loo lõpus on ülevaade selle loo märgilistest sündmustest tinglikul ajateljel, süvapõhjustest (antud stsenaariumi võtmemõjurid), esmastest teetähistest (signaalidest, mis annaksid märku liikumisest antud stsenaariumi suunas) ja Eestile olulistest tulemitest uute majandusmudelite, uute sektorite ja uute majandusarengu osaliste näol.

Nende tekkepõhjuste ja järelduste puhul ei ole kindlasti tegu lõpliku ja ammendava loeteluga. Iga stsenaariumi lõpus on eraldi esile tõstetud Eesti otsustajatele suunatud järeldused strateegiliste otsustest ja poliitikamuudatustest, mis antud tuleviku tõeks saamisel osutuksid vajalikuks.

Hansa Liit II

Maailmamajanduses tugevneb regionaliseerumine. Samas kui Euroopa positsioon nõrgeneb, muutuvad Hiina ja India maailmas järjest olulisemateks. Venemaa on stabiilne, saab jõukaks ning Lääne suhtes avatuks. Läänemeremaade vahel tekkiva tugeva koostöö raames kõige kiiremalt ja leidlikumalt tegutsevad Eesti kõrgtehnoloogilised ja ekspordivad ettevõtted kasvavad jõudsalt. Eestist saab oluline investeringute sihtkoht regioonis. Oleme avatud, vilgas ja kosmopoliitne riik, rikas kõrgelt kvalifitseeritud töötajate poolest.

See on maailm, mida iseloomustab **kasvav regionaliseerumine** ja tugevnev **poliitiline ja majanduslik polariseerumine**. Põhjuseks on rahanduskriisi järgsed tagasilöögid poliitika ja majanduse vallas. Kasvava majandusega Hiina ja teatud määral ka India, Brasiilia ja Venemaa saavad tähtsateks osatähtjateks ülemaailmsel areenil, ühtaegu nii täiendavalt kui ka konkureerivalt USA-le ja Euroopa Liidule (EL). Need uued majandusjõud proovivad muuta globaalseid mängureegleid ja eelistavad viljeleda uusi regionaalseid koostöösuhteid ja -vorme. Sedasi jääb **väiksem roll ülemaailmsetele multilateraalsetele organisatsioonidele**, esitades neile kohandumise väljakutse. Seda iseloomustab kujukalt Maailma Kaubandusorganisatsiooni (WTO) mandaadi ümberkujundamine aastal 2017.

Üheks oluliseks erandiks selles valdavas regionaliseerumise tuhinas on tehnoloogia vallas toimuv. Omavahel globaalvõrgustike kaudu ühendatud nn. millenniumi-põlvkonna noorte eestvedamisel leiab aset veebipõhiste tehnoloogiate, taastuvenergia-alaste saavutuste ning muude **murranguliste uuenduste kiire levik üle maailma**. Uue maailmakorra tingimustes pärinevad tehnoloogia edasiarendud samal määral Aasiast kui Euroopast ja Põhja-Ameerikast. Regiooniti püütakse oma innovatsioonitöö vilju üha enam endale hoida, vastavaid barjääre luues.

Euroopa ülemaailmne mõju kahaneb jätkuvalt ning Euroopas toimub **põhja-lõuna riikide teineteisest kaugenemine**, mis kulmineerub sellega, et üks PIIGS rühma riik väljub 2012. aastal euroalast. Võlakriisi kogemuste najal suunab Saksamaa kui Euroopa suurim majandus oma jõupingutused ümber tugeva EL ehitamiselt hoopis tugeva liidu loomisele sarnase rahandusdistsipliini ja dünaamilise majandusega Läänemere-äärsete naaberriikidega põhja ja ida pool. Niiviisi tugevneb veelgi senine Läänemeremaade omavaheline integratsioon ja 2010. aastal hoo sisse saanud EL piirkondliku ühisstrateegia elluviimine. Arendatakse välja uusi omavahelisi sidevõrgustikke nagu *Baltic Rail*. Euroopas, sealhulgas eelkõige Läänemeremaade piirkonnas, avaldab vananev rahvastik märkimisväärset survet avaliku sektori rahanduse jätkusuutlikkusele. **Piirkonna valitsused asuvad aktiivselt ringi mõtlema oma sisserändepoliitikat**, et võtta rohkem vastu kõrge ja keskmise kvalifikatsiooniga välismaalastest töötajaid.

Venemaa jääb stabiilseks ning ületab oma põhiprobleemid, jõudes öitsenguni reformimeelse kuigi jätkuvalt autoritaarse võimu all. Hiina esiletõusuga kaasnevad poliitilised ja territoriaalsed pinged oma Aasia piiridel panevad Venemaad eelistama Saksamaa ja Põhjala poolt pakutavat partnerlust ja koostööd Läänes. Panustades enamale kui ainult avatud kaubandus, teeb Venemaa jõupingutusi ka ühiste infrastruktuuride arendamiseks ning innovatsioonialaste koostööprojektide elluviimiseks. 2015. aastal **alustab ettevalmistusi Euroopa ühtse majandusruumiga liitumiseks**, hlijem EL assotsieerunud liikme taotluse esitamiseks. Samal ajal jätkuva piirkondliku integratsiooni tõhustumise tingimustes julgustab Venemaa aktiivselt sisserännet mujalt SRÜ-st, kuna rahvaarvu kahanemine on ka Moskva jaoks üks suuremaid probleeme.

2011. aasta valimised Eestis sillutavad teed laialdasematele struktuurilistele ümberkorraldustele ja reformidele, mis ühtlasi tõstavad riigi konkurentsivõimet Läti ja Leedu ees, kelle edasimineku on kriisi järelmõjul pärsitud. Aastaks 2015 leiab Eestis aset **(kõrg)haridusreform**, mille tulemuseks on **regionaalselt konkurentsivõimeliste ülikoolide** teke tänu neis rakendatavale eesrindlikule õpитеhnoloogiale. Eesti ülikoolid meelitavad Venemaalt ja teistest Läänemere piirkonna riikidest ligi 5000 üliõpilast, sest nende riikide nõukogudeaegsete ja muidu iganenud haridussüsteemide lagunemine ajendab inimesi välismaale õppima minema. Selle soosimiseks toetab Eesti Venemaa kodanikele viisavaba reisimise kehtestamist EL raames.

Tingituna globaalse majanduskasvu najal suurenenud nõudlusest ja siiani puuduvatest arvestatavatest alternatiividest, jõuab naftabarreli hinnatõus peagi 150 dollari tasemeni, andes niiviisi tõuke **alternatiivenergia projektide** arendamisele Eestis. Aastaks 2017 on Eesti tõusnud põlevkivienergeetika tehnoloogia turunišis globaalsete liidrite hulka. Haridusasutuste ja eraettevõtete vahel tekivad partnerlussuhted teadus- ja arendustegevuse alal, seda nii Eestis siseselt kui ka koos teiste Läänemere piirkonna riikidega. General Electric rajab Tallinna *cleantech*-tehnoloogia arenduskeskuse ja Siemens Tartusse robootika keskuse, mis on mõlemad tihedalt seotud teiste arenduskeskustega Läänemeremaade piirkonnas. Euroopa Liit paigutab aastal 2012 oma loodava IT-agentuuri Eestisse. Kõigi nende ja teiste seonduvate uute kasvuvõimaluste tõttu toimub aastani 2018 **järsk kasv riskikapitali ja erakapitali**

investeeringutes Eestisse. Uusi rikkuste loomise võimalusi kapitali jaoks avavad eelkõige piiriülene innovatsioon, **Läänemereriikide tehnoloogiaklastrite hoogne edenemine** ja üha **parema kvalifikatsiooniga oskustööjõud Eestis**, mille juurdekasvu omakorda soodustab targalt valiv sisserändepoliitika. Investorite kasum – nagu ka nende ettevõtete andekate töötajate tasu -- on uutes valdkondades väga kõrge.

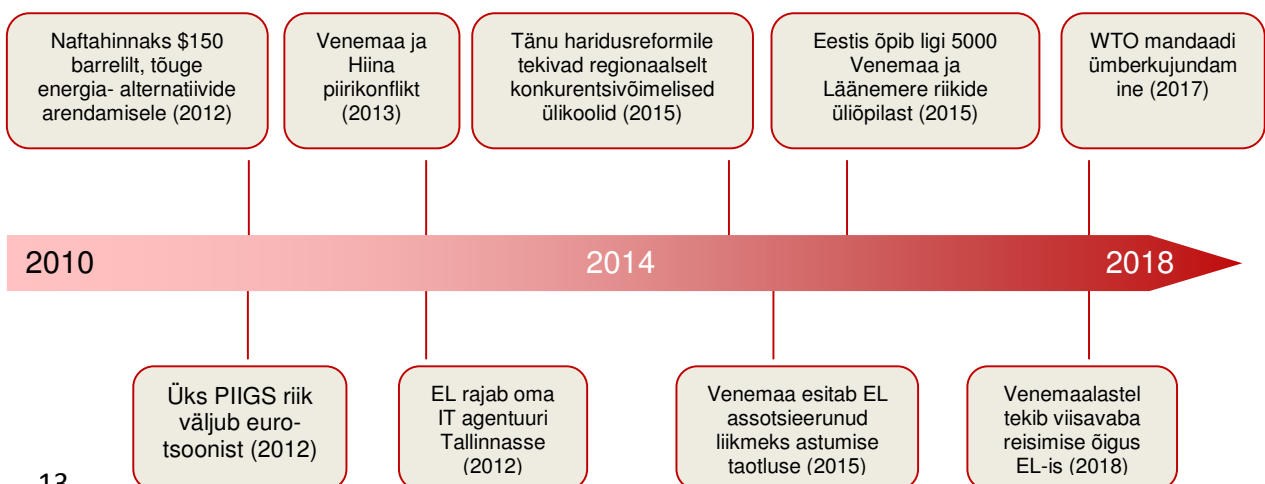
Selliste **suurt lisandväärtust loovate eksportivate ettevõtete arendamisest tekib uus majandusmudel**, kantuna tugevast juhtimisest ning järjekindlast ja tulemustele orienteeritud poliitikast. Seda soosib kriisi järel toimuv juhtide põlvkonn vahetus, sh äris. Nii põlevkivitehnoloogia, küberjulgeoleku ala kui ka üldine teenuste sektor panustab tugevalt majanduskasvu, nagu ka näiteks uued nišid kõrge lisandväärtusega transiitteenustes ja tarkvaraarenduses.

Tihenev koostöö Põhjamaade, Saksamaa ja Venemaaga pakub laia turgu Eesti ettevõtetele. Kuigi Eesti ettevõtetel on raskusi üksi kiiresti arenevatele kaugturgudele minekul, aitavad just regionaalsed äri- ja majandussidemed Läänemere piirkonna riikidega kasu saada koostööpartnerite edusammudest tarbimisbuumist kantud Aasia, Ladina-Ameerika ja Aafrika turgudel.

Need ettevõtted ja üksikisikud, kes ei suuda ära kasutada tekkivaid võimalusi ja riigipoolseid abiskeeme endale konkurentsieeliste loomiseks, jäävad teistest maha. Kasvava jõukuse foonil tekib märgatavalt laienev **sissetulekute ebavõrdsus**. Väike, kuid kasvav rühm inimesi tunneb, et nende arvamus ei arvestata. See tekitab **sotsiaalseid pingeid**, esile kerkivad mõned poliitilised äärmusrühmitused. Populistid kaotavad kandepinda.

Sellele vaatamata on aastaks 2018 nii Tallinn kui ka Tartu **avatud, vilkad ja kosmopoliitsed linnad, kus elavad kõrgelt kvalifitseeritud töötajad**, kes võistlevad omavahel suure lisandväärtusega töökohtade pärast. Lõigates olulist kasu piirkonna poliitilisest stabiilsusest, tihedast majandusintegratsioonist ja talentide liikuvusest, **kujundab Eesti endale Läänemeremaade vahel edukalt niši.**

Märgiliste sündmuste ajatelg

Hansa Liit II: stsenaariumi tekke süvapõhjused

- Maailmamajanduse regionaliseerumine
- Põhja-lõuna riikide kaugenemine Euroopas, Saksamaa lähenemine Läänemeremaadele
- Põhjamaade majandusintegratsiooni tugevnemine
- Reformimeelne autoritaarne valitsemiskord Venemaal
- Venemaa integreerumine Läänemere regiooniga ja tugev liitlassuhe Saksamaaga
- Murrangulised uuendused ja sidevõrgustikud levivad ulatuslikult ja kiiresti

Hansa Liit II: esmased teetähised stsenaariumi käivitumisest

- Probleemid eurotsoonis, ühe PIIGS riigi lahkumine rahaliidust
- Saksamaa huvi, investeeringute ja mõjujõu kasv Läänemere piirkonnas
- Läänemere strateegia elluviimine kogub hoogu
- Majanduskasv tasakaalus poliitilise kontrolliga Venemaa juhtkonna poolt
- Venemaa kasvavad pinged Hiinaga
- Tööjõupuuduse leevendamisele suunatud immigratsioonireform Eestis
- Haridusreform läheb hooga käima

Hansa Liit II: stsenaariumi tulemid

Võitjad

- Laiemas mõistes teenuste sektor, nt finantsteenused, side, jt
- Uued sektorid: nt IKT, energia jm tehnoloogia vallas
- Innovatiivsed firmad Eestis
- Reformitud kõrgkoolid ning teadusarendusorganisatsioonid
- Andekad ja oskuslikud inimesed

Kaotajad

- Innovatsiooniks ja teadusarendustegevuseks vähevalmis firmad
- Ajast mahajäänud oskustega inimesed
- Populistlikud otsusetegijad ja juhid

Majandusarengu mudelid (teineteist mitteväljastavad)

Mudel 1: Kõrge lisandväärtusega ekspordile põhinev

- Kõrge lisandväärtusega ekspordist kantud majandusareng
- Uued kõrgtehnoloogilised sektorid: põlevkivi- ja küberturbetehnoloogia, tarkvara arendus
- Kõrge lisandväärtusega transiiditeenused
- Valitsus tugevaks eestvedajaks struktuursetes reformides ja majandusmuutuste suunamises

Mudel 2: Regionaalsete teenuste põhinev

- Haridusteenused
- Tervishoiuteenused, vanurid eritähelepanu keskmes
- Turism
- Vanadekodud, hooldekodud
- Meelelahutus

Suureneva tähtsusega sektorid	Vähemtähtsad sektorid
<ul style="list-style-type: none"> • Alternatiivenergeetika ja seotud äri • Virtuaalteenused • Võõrkeelsed personaalteenused • Haridusteenused • Uued kõrgtehnoloogiad (sh põlevkivi alal) • Transiit 	<ul style="list-style-type: none"> • Madala lisandväärtusega koosteliinid jt tööjõumahukad ettevõtted

Uued majandusarengu osalised

- Regionaalsed koostööorganisatsioonid
- General Electricu *cleantech*-tehnoloogia arenduskeskus Tallinnas ja Siemensi robotikakeskus Tartus, mõlemad tihedalt seotud Läänemeremaade piirkonna arenduskeskustega
- Euroopa Liidu IT-agentuur
- Riski- ja erakapital

Hansa Liit II: stsenaariumi järelmid Eesti otsustajatele

- On vaja ümber seada välispoliitika arengu kaalukese lähtudes sellest, et NATO ja Euroopa Liidu üldagenda on vähem olulised võrreldes vajadusega tagada Eestile kohalolek ja sügav koostöö Läänemeremaade piirkonnas.
- Sealjuures on esmatähtis suhete korrastamine Venemaaga, otsides ühiseid huve ja võimalusi, mis toovad vastastikust kasu nii hariduse, oskusteabe arendamise, majandustegevuse kui ka laialdasema poliitilise arengu kontekstis.
- Ümberkorraldusi tuleb teha sotsiaalhoolekande alal, et "püüda kinni" võimalikke kaotajaid selles stsenaariumis, muu hulgas sotsiaalsete pingete kasvu ennetamise nimel. Erinevused elanike sissetulekutes suurenevad ja madalama kvalifikatsiooniga inimeste puhul tõenäoliselt jätkub pikka aega struktuurne töötus. Programmid uute oskuste omandamiseks, ümberõppeks ja töökohtade leidmiseks nendele elanikkonnakihtidele muutuvad järjest olulisemaks.
- Suureneb vajadus äriliidrite, sealjuures eriti ettevõtjate kaasamiseks haridussüsteemi ennetavasse ümberstruktureerimisse, mis vastaks uuendusliku ja kõrgema lisandväärtusega Eesti majanduse tulevikuvajadustele.
- Vaja on suurendada sallivust sotsiaalsetes hoiakutes mitte-põliselanike kultuuride ja sihtrühmade omaksvõtmise nimel (seejuures võib aega kuluda aga terve põlvkonna jagu enne oluliste muudatuste toimumist).
- Tuleb pöörduda võimalike partnerlussuhete loomiseks suurte energiafirmade poole, et arendada alternatiivenergeetika valdkonda ning paremini ära kasutada ja kommertsialiseerida Eesti põlevkivivarusid, vastavat tehnoloogiat arendades ja maailma müües.

- Investeeringud IKT infrastruktuuri peavad olema Eesti konkurentsivõime säilitamiseks igas mõttes "tipptasemel", lisaks tuleb suurendada üldist innovatsioonivõimet, et suuta saada kasu hüppeliste läbimurde-uuenduste esilekerkimisest ja oma tärkavast tehnoloogiaettevõtlastest.
- Tuleb astuda proaktiivseid samme majanduspoliitikas ja maksukorralduses säilitamiseks ja suurendamiseks Eesti atraktiivsust väliskapitalile, eriti rahvusvahelistele suurettevõtetele ning riskikapitali ja erakapitali poolt tehtavatele investeeringutele.
- Poliitika kujundamine peab olema avatud ja uuendusmeelne, muutuste toimumise nimel tuleb tegutseda. Sealhulgas tasub arukalt arendada avaliku ja erasektori partnerlussuhteid, mis loovad atraktiivseid lisaalternatiive Eesti majanduse arengusse investeerimiseks.

Lõuna-Soome

Maailmamajanduse aeglase kasvu ajal tekivad Euroopa sees majandusintegratsiooni jõuetusest regionaalsed blokid. Skandinaavia päritolu kapital jätkab Eesti majanduse domineerimist ning majandusmudel jääb oma iseloomult staatiliseks. Eesti peamiseks konkurentsieeliseks on tööjõu madal hind Läänemeremaade väärtusahelate madalama lisandväärtusega osades. Eesti saab kuidagi hakkama, aga arengulagi on ees.

Selles maailmas leiab aset **ülemaailmse koostöö kasv**, mida soodustab **aeglane, kuid stabiilne majanduskasv**, sest kriisist toibumine võtab aega. Hiina, Venemaa ja USA mõistavad vastastikuse koostöö vajadust, mis viib neid tihedamale koostegevusele majanduse, poliitika ja kasvavalt isegi sõjalise kaitse valdkondades. Multilateraalsed agentuurid ja institutsioonid nagu ÜRO, Maailmapank, IMF ja WTO omavad jätkuvalt tähtsat rolli.

Hoolimata ühiskondlike hoiakute nihkest „rohelisema“ majanduse soosimise suunas, on majandussurutise aastail tekkinud eelarvedefitsiitide tõttu arenenud riikidel raske teha suuremaid investeeringuid keskkonnasõbralikesse tehnoloogiatesse. Põhjamaadele jääb selles vallas alles siiski teatav konkurentsieelis. Sotsiaalse surve tõttu lepitakse siiski kokku ja rakendatakse turupõhiseid meetmeid süsinikuemissiooni kontrolliks.

Euroopa Liidu majandus ja integratsioon ühtsel turul jätkavad triivimist. EL on jätkuvalt oluline nagu kõik teised multilateraalsed koostöövormid, eriti traditsioonilistel majandusintegratsiooni aladel nagu ühisturg, ning üritab olla eesvedajaks globaalses keskkonnapoliitikas. PIIGS-riikide kriis aastal 2010 aga sunnib liikmesriike ümber hindama euro tähtsust. Suured EL liikmesriigid hoiavad kinni inimeste ja kaupade piiramatu liikumise vabadusest, aga tõdevald samas, et majanduspoliitikate läbipõimimisel on siiski piirid – riikide majanduse arengupotentsiaal ja majanduspoliitilised eelistused on liiga erinevad. Sellest äratundmisest tingituna tekib riikide **piirkondlikke blokke EL sees** ja teinekord ka kolmandate riikidega, kellega leitakse enim ühishuve ja eelistuste kattumist.

Läänemeremaade piirkonnas areneb **tähtis regionaalne sümbioos**, kuigi Saksamaa jääb laiemast koostööst eemale. Venemaast ei saa rohkem kui kaubandusliitlane, aga selle najal muutub Läänemere piirkond Venemaa poolt pakutavate loodusvaradega paljuski välistest ressurssidest sõltumatuks. Samal ajal varustavad Põhjamaad ala kapitali, tehnoloogia ja kõrgtehnoloogiliste kaupadega. Balti riigid ja Poola pakuvad omaltpoolt töömahukat tootmist ja teenuseid. Eesti ühinemisele euroalaga järgnevad Läti, Leedu ja hiljem Poola, kõik omavahel kibeas konkurentsisis Läänemere piirkonna naabritelt äri ja investeeringute ligimeelitamises.

Läänemere regiooni nähakse Brüsselis jätkuvalt kui **kõrge kasvupotentsiaaliga piirkonda** ja see tagab vaatamata euroala madalale kasvule **EL struktuurifondide juurdevoolu**, eriti infrastruktuuride rajamiseks. Sellega tuuakse äri tervele reale Põhjamaade firmadele ja nende kohalikele alltöövõtjatele. Tulemuseks on mitme-

aastane tööpuuduse langus ning hoogu koguvad piirkonna suuremale lõimimisele suunatud projektid. Eestit puudutab neist kõige enam Tallinna ja Helsingi ühendamine raudteetunneliga – Euroopa Liit teeb põhimõttelise otsuse selle finantseerimiseks ja tunneliehituse planeerimine algab aastal 2018.

Euroopa Liidu ja Läänemere regiooni loiu majanduskasvu tulemuseks on piiratud innovatsioon ja liikmesriikide suhteliselt selged rollid rahvusvahelise tööjaotuse väärtusahelas. Seda hoolimata mõningasest edust, mis saadab Skandinaavias tehtud *cleantech* ja heaolumajanduse sektorite investeringuid mujal maailmas. Sarnaselt Lääne-Euroopaga toovad **struktuurimuutused Põhjamaades kaasa aeglase majanduskasvu aastakümne** ning see piirkond läheb rahvusvahelise integreerumise ja **töötleva tööstuse allhangete odavamatesse naaberriikidesse** suunamise teed. Väärtusahelate tähtsamad osad hoitakse kriisijärgselt oma töökohtade tagamise ja majanduskasvuni jõudmise pärast kiivalt enda käes; laiemaks koostööks Põhjala poolt huvi puudub. Selle tagajärjel läheb Eestil järjest raskemaks konkurentsist teiste Balti riikidega väikese lisandväärtusega ekspordi kasvu nimel. 2018. aastaks on **tootlikkuse tase** (möödetuna SKP per capita järgi) **Eestis jäänud endiselt parimal juhul vaid 70% tasemele Euroopa Liidu keskmisest.**

2011. aasta valimiste tulemusel **jätkatakse Eestis senist majanduspoliitikat** ja tugevnevad suhted piirkonnas pakuvad vähemalt vajalikku stabiilsust. EL struktuurifondid jätkavad sissevoolu. **Teistele välismaise kapitali allikatele jääb Eesti juurdepääs tagasihoidlikuks.** Kodumaist pangandussektorit on endiselt domineerimas Rootsi pangad, kes suurte laenukahjumite ja karmistatud regulatsioonide tõttu on vähem valmis laenama. **Kohalikud kapitaliturud ei too olukorda mingisugust leevendust.** Eesti ettevõtete võlakirjaturg ja aktsiaturg kannatavad madala likviidsuse käes, eriti pärast valitsuse otsust mitte tuua Eesti Energiat börsile. Kehvad majandusnäitajad vähendavad kapitali kättesaadavust terves Läänemere piirkonnas: Selle mõju on ent eriti terav Eestis, kus valitsus ei suuda suunata uusi investeringuid ettevõtjatele ja uutesse majandussektoritesse. Ka Arengufond on sunnitud aastal 2011 vahendite puudusel oma tegevuse lõpetama. 2015. aastal uue riikliku investeringute ja innovatsiooni fondi Soome SITRA toel käivitamine ei too kaasa edasiminekut.

Eesti majandusliku arengu mudel jääb staatiliseks. Eesti firmad püüavad säilitada **konkurentsivõimet tuginedes madalamatele tööjõukuludele ja osaledes väärtusahelate madala lisandväärtusega osades.** Nad keskenduvad peamiselt odavekspordile ja lihtsamate teenuste osutamisele sektorites nagu toiduainete töötlemine, põllumajandus, koosteliinid ja lihtne tootmine (ka Põhjamaades kasvavate *cleantech*-tehnoloogia ja heaolu-teenuste valdkondades), mõned odavamad personaalteenused ja telefoni-kõnekeskused.

Lisaks **paranevad pisut väliskaubandussuhted Venemaaga** üheskoos siseriikliku rahvuste lõimumisega. Kaubavahetuse mahud suurenevad aeglaselt, peamiselt tänu keskmise väärtusega eksporditoodetele, mis moodustavad enamiku Eesti majanduslikust koguproduktist – nagu toit ja puit. Majandusintegratsiooni aeglasele suurenemisele aitab oluliselt kaasa Venemaa poolne topeltollide kaotamine ning

positiivne läbimurre toimub ka Eesti-Vene ühiskondlikes ja poliitilistes sidemetes. Venemaast on saanud Eestile pragmaatiline naaber, kui mitte päris sõber.

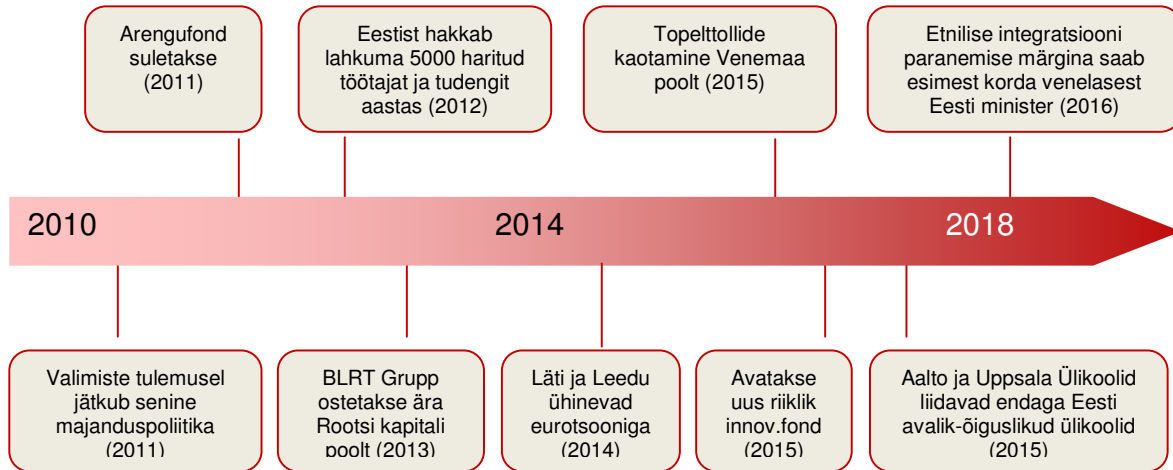
Euroopa Liidu liikmestaatus ja tihenev piirkondlik koostöö loob Eesti elanikele sotsiaalse turvavõrgu. Kuna **ülalpeetavate suhtarv kasvab**, süvenevad aga kahtlused valitsuse võimes katta rahaliselt tulevikus suurenevaid pensioni- ja tervishoiusüsteemi kulusid. Majandusmudeli käigushoidmiseks alandatakse tööjõuga seotud maksusid; leiavad aset piiratud ulatusega reformid valitsusaparaadis ning hariduspoliitika soosib tugevalt kutsekoole. **Edukaid Eesti ettevõtteid**, nii uusi kui ka vanasid, **ostavad jätkuvalt üles välisinvestorid** - suurima Eesti eksportija, BLRT Grupi on ära ostnud üks Rootsi erakapitali fond. Eesti kapital surutakse välja. Ainult siseturule suunatud väike- ja keskmise suurusega ettevõtted jäävad Eesti omanike valdusse ajal, mil **Skandinaavia kapital suunab jätkuvalt majanduse võtmeotsuseid**.

Majanduslik mudel, mida toetab odavusel põhineva konkurentsivõime säilitamiseks kutseõppele keskenduv haridus, **jääb võõraks andekatele ettevõtjatele ja innovaatoritele**, kes ei suuda kapitali ligi meelitada. Aalto ja Uppsala Ülikoolid liidavad endaga tudengite puuduses vaevlevad Eesti senise avalik-õiguslikud ülikoolid, vähendades neis seejärel läbiviidavate teadusuuringute intensiivsust. **"Ajude äravool" Eestist jätkub** ka seetõttu, et paremad üliõpilased otsivad üha enam võimalusi kraadi omandamiseks välismaal. Kokku hakkab igal aastal Eestist lahkuma 5000 kõrge kvalifikatsiooniga töötajat ja kõrgkooliastajat, vähendades tööpuuduse koormust lühiajaliselt, kuid teravdades pikemas plaanis demograafilist ja talentide kriisi.

Poliitiline maastik jääb üldiselt samaks, tekitades juhtpoliitikuis endaga rahulolu. See omakorda toob kaasa gradualismi, mille tulemuseks on vaid kaotatud võimalused. Siiski tehakse edusamme **riigisiseses rahvuste integratsioonis** eelkõige tänu kaubanduse hoogustumisele Venemaaga ja venekeelse elanikkonna kaasamisele Eesti ühiskonda. Sealjuures on sümbolse tähendusega Eesti esimese vene rahvusest ministri ametissenimetamine aastal 2016.

Suhtelisest stabiilsusest ja mitme aasta jooksul suurema tööpuuduse ärahoidmisest hoolimata on selline **Eesti majandusel määratud võhm otsa saama**. Aastaks 2018 on tööjõukulud ja inflatsioon taas oluliselt tõusnud. Kuna pole toimunud suuremaid muudatusi majanduse struktuuris, seisab Eesti ikka silmitsi raskete küsimustega: kuidas jääda kellelegi vajalikuks üha konkurentsitihedamas maailmamajanduses ja mida võtta ette kodumaal järjest suurenevate sotsiaalsete kulutuste ja tööpuudusega?

Märgiliste sündmuste ajatelg

Lõuna-Soome: stsenaariumi tekke süvapõhjused

- Jätkuv globaliseerumine, ent kriisi järel aeglane globaalne majanduskasv
- Põhjamaade poolt piirkonnasiseste liitude ja integratsiooni tugevnemine
- Piiratud juurdepääs kapitalile, sh Skandinaavia omale
- Põhjamaade ja EL riikide tihedam kaubanduspartnerlus Venemaaga
- Senise majanduspoliitika jätkumine Eestis
- Ettevõtlusmeeleolude allasurutus Eestis

Lõuna-Soome: esmased teetähised stsenaariumi käivitumisest

- EL sees tekivad regionaalsed blokid
- Eesti pankade jätkuv kuulumine Skandinaavia kapitalile käsikäes piiratud laenu andmisega
- Sisemise devalveerimise lõpuleviimine (kulutasemete kohandamine palkade buumieelsele tasemele viimisega)
- Edukamate Eesti ettevõtete ülevõtmine (Põhjamaade firmade poolt)
- Haridusreformide toppamine koos teiste poliitikamuutuste puudumisega
- Eesti (kõrg)tehnoloogiliste *start-up* firmade juurdekasvu langus

Lõuna-Soome: stsenaariumi tulemid

Võitjad	Kaotajad
<ul style="list-style-type: none">• Tänaased varade omanikud• Põhjamaade ettevõtted (juurdepääs odavale tööjõule)• Ettevõtted, mis teenindavad Läänemeremaade turgu• Toiduainete töötlemine ja põllumajandus• Öko-äri ja rohelised tehnoloogiad (teenindus ja komplekteerimine)• Põhioskuste omandamise ja vastava koolitusteenuse pakkujad• Infrastruktuuri ehitajad• Madala ja keskmise oskustasemega töötajad	<ul style="list-style-type: none">• Teadus-arendustegevuse asutused ja kõrgemad õppeasutused• Uued turule sisenejad• Potentsiaalsed ettevõtjad• Teadmismahukad ettevõtted• Kõrge kvalifikatsiooniga töötajad

Majandusarengu mudelid

Mudel: madala lisandväärtusega ekspordile põhinev

- Teenuste allhangete ja alltöövõtu korras tootmine Põhjamaadele
- Madalad tööjõuga seotud maksud säilitamiseks kulupõhist konkurentsivõimet
- Osaliselt kohandatud haldus- ja haridussüsteem

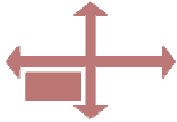
Suureneva tähtsusega sektorid	Vähemtähtsad sektorid
<ul style="list-style-type: none">• Turism (Läänemeremaadest)• Toiduainete töötlemine ja põllumajandus• Odavteenused• Transiitkaubandus• Masinate jms koostetootmine• Vanurite hoolekanne (Soome / Rootsi jaoks)	<ul style="list-style-type: none">• IKT ja teised kõrgtehnoloogia (arendamise) ettevõtted, sealhulgas <i>start-up</i> ettevõtted• Investeeringupangandus ja varahaldus

Uued majandusarengu osalised

- Riiklik investeeringute ja innovatsiooni fond
- Aalto ja Uppsala ülikoolid, mis liidavad endaga Eesti kõrgkoolid
- Ettevõtted, mis teenindavad kogu Läänemeremaade piirkonda

Lõuna-Soome: stsenaariumi järelmid Eesti otsustajatele

- Kui majanduslik konkurentsivõime on rajatud kulueelisele, siis selle säilitamine maksude alandamise ja tootlikkuse tõhustamise kaudu saab peamiseks poliitiliseks prioriteediks (ehkki see ei pruugi olla jätkusuutlik pikemas perspektiivis)
- Sotsiaalsüsteemi koormus suureneb märkimisväärselt, mistõttu tekib möödapääsmatu vajadus nende teenuste fokuseerimiseks ja prioriteetide reastamiseks vastavalt sellele, millised vajadused on kõige pakilisemad
- Haridusreform peab suunama kogu süsteemi kutsehariduse keskseks ja kiiresti, et olla vastavuses väliskeskonnast tulenevate peamiste võimalustega
- "Ajude äravoolu" takistamine saab olema väga raske, mistõttu on pragmaatilisem rakendada stiimuleid ja toetamismehhanisme, mis pärast "parimate ja säravamate" noorte välismaale õppima siirdumist seoks neid kohustusega naasta Eestisse
- Eesti vajab selles stsenaariumis iga võimalikku sõpra, seega tuleb vältida poliitilisi otsuseid, mis võivad Eestit vastandada suurematele naabritele, eriti Venemaale
- Pingutusi rahvustevahelise lõimumise suunas tuleb tugevdada, et saada võimalikult kasu kasvavast kaubandusest Venemaaga – aga ka Skandinaavia rahvaste vastu soodsa suhtumise ja suhtlemisuskuste kasvu tuleb soodustada, et teenuseid pakkuda
- Euroopa liidu struktuurifondide mõistlik kasutamine majandusarengu hüvanguks muutub veelgi olulisemaks, sest ligipääs muudele kapitali allikatele on piiratud
- Varem või hiljem tuleb varasemat majanduspoliitikat muuta suurema ja strateegilisema majandusse sekkumise poole, sest selle stsenaariumi majanduslik ja sotsiaalne hind on kõrge, aga senises majandusmudelil peituv võhm ja tulu jätkuvalt piiratud

Riigi tagasitulek

Majanduse kasv maailma arenenud riikides takerdub, kuid jätkub jõudsalt mitmetes vähem arenenud maades. Sellest tekib uus jõudude vahekord globaalselt ja ka Euroopas. Eestil on suurjõudude vahel raske leida endale kohta sellises karmis keskkonnas, ka head suhted naabritega pole enam sellised nagu varem – kõigil on oma huvid ennekõike. Eesti majandusmudeli moderniseerumist ei toimu, see jääb kulu- ja ressursipõhiseks. Tööhõive säilitamiseks “maandatakse” ettevõtteid riigi kätte, kel aga puuduvad ressursid ja võimalused neid saneerida ja restruktureerida. Kasvab majanduslik ebaefektiivsus ja Eesti arenguperspektiivid jäävad kehvaks, isegi maailmamajanduse seisund lõpuks paranema hakkab.

Selles maailmas liiguvad **globaalse rahanduskriisi järellained** üle majandusmaastiku kuni 2016. aastani. Majanduse taastumine aastail 2010-11 osutub lühiajaliseks. Paljud arenenud riigid käivad teist korda majandussurutise põhjast läbi, põhjuseks riikide kõrge võlakoormus, eratarbimise vähene kasv, jne. Samas jätkub majanduskasv kannustatuna suurenevast siseriiklikust tarbimisest Hiinas, Indias ja mõnedes teistes suuremates tõusvates majandustes. Selle tulemusel toimub **järk-järguline nihe ülemaailmses võimujaotuses, suurenevad ka riikidevahelised pinged**. Rahvusvahelised suurfirmad aduvad sellest uusi võimalusi ja viivad varasemast kiiremini suure osa oma investeeringutest uutesse tõusvatesse majandustesse, jättes Läänemereäärse piirkonna kõrvaltvaatajaks. Tehnoloogiline areng ja innovatsioon jätkuvad maailmas, jätkuvad, selle majanduslik resultaat aga avaldub valdavalt väljaspool Euroopat.

Reaalne elatustase arenenud riikides langeb ning tööpuudus ja sotsiaalne rahulolematumus kasvavad. Võimule paljudes riikides **valitsused**, mis hakkavad ajama protektsionistlikku ja lühinägelikku poliitikat. See viib need riigid omamoodi surnud ringi, millest on aja jooksul järjest raskem uuesti välja tulla. **Keskkonna-teemalised algatused ja koostöö jäävad** lääneriikides pikemaks ajaks **soiku**, sest operatiivsed majanduslikud ja sotsiaalsed hädad on esiplaanil. Naftahind jätkab tõusmist vaatamata arenenud maade majandusseisakule, sest tõusvate majanduste energiajahu on suur. See teeb arenenud riikide jaoks taastumise veelgi keerulisemaks.

2010. aasta PIIGS-riikide kriis märgib uue, **viis aastat kestva majandus- ja poliitiliste raskuste ajastu algust Euroopa Liidus**, mille käigus pannakse selle poliitilise ja majandusliku liidu selgroog tõsiselt proovile. „Euroopa projekt“ siiski jätkub ja mõnedes valdkondades nagu kaitse- ja teaduspoliitika isegi tugevneb globaalsete muutuste ajal, kuid näeb üldiselt nüüd välja hoopis teistsugune kui see optimistlik ja ühendatud tulevik, mida paljud pidasid 2005. aastal garanteerituks. Keerulises finantsolukorras tekitab diskussiooni EL-iga viimati liitunud riikide majandusliku konvergensti toetamise ulatus.

Balti riigid tervikuna näivad EL-i jaoks probleemseks, seda tugevdavad jätkuv rahanduskriis Lätis ja seejärel Leedu oma. Iga hinna eest uue PIIGS-laadse rahanduskriisi vältimiseks, rakendab EL rangeid järelevalve- ja tugimeetmeid terve Baltikumi suhtes.

Riikide kahepoolsed kokkulepped saavad normiks, majandusalased enesealhoiuinstinktid võtavad võimust. Sellel on eriti tõsised tagajärjed Eesti-sugustele väiksematele ja kaubandusest enam sõltuvatele riikidele. Rahvusvahelise turu perifeeriasse jääma kipuvad Põhjamaad säilitavad küll vabakaubandusliku käitumise üksteise suhtes, kuid muutuvad (ehkki varjatult) proteksionistlikumaks Balti riikide suhtes. Pikemaajalisi strateegilisi investeeringuid üritatakse teha pigem Ida-Aasiasse ja mujale kaugematesse kasvuregioonidesse. Balti riikide atraktiivsust Põhjamaade kapitali jaoks vähendab ka Vene riigi ja kapitali aktiivsem toimetamine Baltikumis. Skandinaavlastes tekib kartus, et nad võidakse suruda Balti turgudel välja, vähemalt atraktiivsematest osadest.

Vladimir Putin valitakse tagasi **Venemaa** presidendiks. Sellega algab ühtlasi uus poliitiline ajajärk, mil Venemaa hakkab pöörama senisest rohkem tähelepanu oma nõrgestatud naabrite eksploateerimisele ja kontrollimisele. Ehkki Venemaal on mitmeid probleeme (vananev ja vähenev rahvastik, teravnevad suhted Hiinaga), võimaldab majanduslik seisund ja sealhulgas nafta kõrge hind maailmaturul, neil ajada küllalt agressiivset survepoliitikat. Venemaale omaselt ühitatakse vabaturu retoorika endale poliitiliselt või majanduslikult kasulik kohas ja kujul proteksionistliku käitumisega. Gaasitorude talvine sulgemine ning sagenevad laevanduse ja nafta puurimisega seonduvad jõudemonstratsioonid muutuvad Põhja-Jäämerel tavapäraseks. Venemaa püüab senisest keerukamat rahvusvahelist olukorda enda huvides ära kasutada ning tagasi saada oma kaotatud suurriiklikku staatust. Ka **katsed saavutada mõjuvõimu Eesti poliitika üle sagenevad**.

Eesti majanduspositsioon jääb ebakindlaks, sest **euro kasutuselevõtt ei too endaga kaasa loodetud hüvesid**. Kõrge tööpuuduse tase ning ärivõimaluste vähesus muutuvad krooniliseks, mille mõjul osa andekamatest ja kogenumatest inimestest **rändab Eestist välja**. Selle tulemusel on vaja sotsiaalkulutusi tõsta samal ajal, kui riigi tulud vähenevad. See kurnab jätkuvalt avaliku sektori eelarvet ning seiskab haridusreformi ja ümberõppe meetmed.

Rasketes oludes **ellujäämise nimel muudab Eesti oma majanduspoliitika suunda**. Nõudlikes oludes **ei saa** oma vähete kapitaliresursside juures **Eesti endale lubada investeeringute toetamist suuremahulist kapitali vajavates sektorites**, nagu telekommunikatsioon, infrastruktuurid ja finantsteenused. Samas suurendatakse riiklike investeeringuid tööjõu odavale hinnale või kohalikele ressurssidele orienteeritud tootmisele, sh puidu- ja põlevkivitööstusele. Maksimumsjad tunnevad endal riigi majandusarengu puudumise rasket koormat. Rahapuudusel pole euroga seotud reeglite

ja ELi karmi järelvalve tõttu võimalik "riigikapitalismiga" Eestis väga kaugele minna, mis tugevdab poliitilisi "tõmbusi". Pikaajaline sotsiaalne stress viib populistliku ja natsionalistliku valitsuse valimiseni 2013. aastal toimuvatel ennetähtaegsetel parlamendivalimistel.

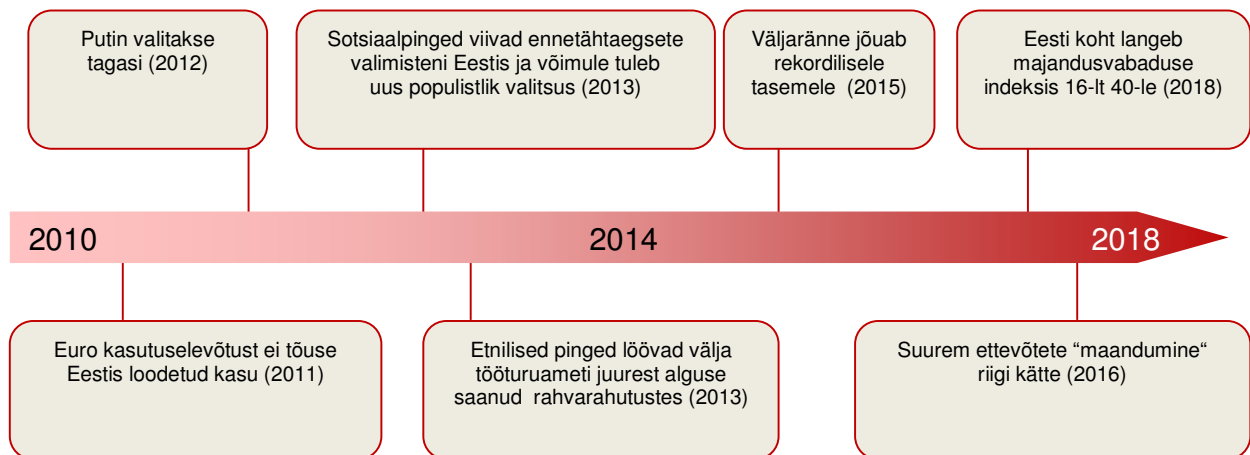
Aastaks 2016 on Eesti võime pikaajaliste siseinvesteeringute tegemiseks märgatavalt vähenenud **keeruka ja takistusterohke poliitilise ja majanduskeskkonna** tõttu. Kuna globaalne majanduskasv ei ole taastunud, võtab maailmas veelgi võimust rahandusalane proteksionism. **Välismaiseid otseinvesteeringuid ja muud väliskapitali on raske ligi meelitada** ning järgneb riigi allakäiguspiraal. Eesti valitsus astub hoolimata oma vähestest finantsreservidest minimaalse tööhõive taseme hoidmiseks ja sotsiaalsete pingete piiramiseks vahele, päästeaktsioonidena odavnevate varade erakätest ülesostes või veelgi sagedamini ettevõtteid koos võlgadega ülevõttes, Tegelikult ei jätku aga raha nende ettevõtete saneerimiseks ja restruktureerimiseks, sest laenamini on endiselt raskendatud. Suureneb riigipoolsete otsuste juhuslikkus ja kitsaste majanduslike huvigruppide eelistamine, efektiivsus langeb ja majanduskeskkond halveneb. Taas tõstab pead varimajandus ja **riik langeb majandusvabaduse indeksi edetabelis 16-ndalt 40-ndale kohale.**

Eestis tekitavad närvilisust ja rahvuslike emotsioonide plahvatusi majandusolukorraga kaasnevad Venemaa-poolsed katsed Eesti poliitikale survet avaldada, nt raskes majandussituatsioonis olevale Eestile pakutakse poliitiliste järeleandmistega saavutamiseks mitmeid "präänikuid" nagu odavama hinnaga energiakandjad või paremat ligipääsu Vene turule. Samuti tehakse ettepanekuid ja proovi mõningaid Eesti strateegilise tähendusega ettevõtteid üles osta. Vene mõju kartus toetab ka suuremate lootuste asetamist Eesti riigile ja riigi poolset majandusohjade üha tugevamat enda kätte võtmist. Põhimõtteks on, et parem mingu ettevõtted meie oma riigi kätte kui Vene riik ja seotud kapital nad ära ostab või kasutab enda huvides järsult suurenenud tööpuudust (näiteks Ida-Virus).

Vene-Eesti pinged kasvavadki mitte ainult riikidevahelisel tasandil, vaid ka Eesti sees. Kahe kogukonna kultuurilised identiteedid lahknevad veelgi ja **laieneb etniline lõhe**, mida omakorda võimendab üldine usalduse ja usu vähenemine riiki. Juba 2013. aastal puhkevad pärast ühte intsidenti tööturuametis suuremad etnilised rahutused.

Eesti rahvuslik eneseusk lööb kõikuma ja riik võitleb esialgu stabiilsuse, turvalisuse ja korra tagamise nimel ja sealjuures mitte eriti edukalt. Rahva ja riigi iseloomu tugevus pannakse neil rasketel aegadel tõsiselt proovile. Rahvusvahelise majandussituatsiooni paranemisel 2018. aasta kandis on Eesti küll "alles", aga arengupotentsiaali olulise halvenemise hinnaga. Pööre paranemisele saab tulla alles veelgi hiljem.

Märgiliste sündmuste ajatelg

Riigi tagasitulek: stsenaariumi tekke süvapõhjused

- Jätkuv üleilmne majanduslangus
- Euroopa Liitu ja Põhjamaid tabavad majandusšokid ja ebaõnnestunud juhtimisotsused
- Põhjamaad pöörduvad Baltikumist eemale, kaugete kasvavate turgude suunas
- Venemaa poolne mõjusfääride suurendamise poliitika
- Rahanduskriisid Lätis ja Leedus
- Tehnoloogiline areng jätkub ainult vähesel määral

Riigi tagasitulek: esmased teetähised stsenaariumi käivitumisest

- Maailmamajandus käib teist korda languse põhjas ära
- Uut globaalset kliimalepet ei sünni
- Eurole üleminek ei too kaasa üldiselt oodatud kasu
- Etniliste kogukondade vahel laienev lõhe
- Venemaa aktiivsus Eestis suunas oma võimu näitamisel
- Populistlike poliitikute võimuletulek elatustaseme languse ja sotsiaalsete rahutuste tagajärjel

Riigi tagasitulek: stsenaariumi tulemid

Võitjad	Kaotajad
<ul style="list-style-type: none">Põlevkivitööstus, metsandus, toiduainete töötlemine, odavturism, kaevandus ja mööblitööstus (kulueelisel põhinevad sektorid)Riigiettevõtted, eriti olemasolevadPopulistlikud poliitikud	<ul style="list-style-type: none">Tehnoloogia, telekommunikatsioon, teadus-arendustegevus (sektorid, mis vajavad suuremahulist rahastamist)Kapitalimahukad ning teenindus-põhised majandusharud

Majandusarengu mudelid (teineteist mitteväljastavad)

Mudel 1: Riigi juhitud, sissepoole suunatud

- Riigiomandis ettevõtete ja sekkuva valitsuse domineerimine majanduses
- Otsused tehakse ministeeriumi tasandil kitsastes huvides, vähe on populismist kaugemale küündivaid, sisulisi avalikke arutelusid
- Siseturule suunatud ja olulises osas riigistatud majandus

Mudel 2: Ainult madala lisandväärtusega eksport

- Ainult madala lisandväärtusega eksport
- Keskendutakse madala lisandväärtusega kauba ja odavteenuste tootmisele
- Ei suudeta jõuda kaugemale lähiturgudest
- Väikeses mahus alltöövõtt Põhjalale või Saksamaale
- Väikese ja keskmise suurusega ettevõtted töötavad siseturule

Suureneva tähtsusega sektorid

- Riigisektori/avalike teenuste kasvav osutamine
- Põlevkivitööstus, metsandus, põllumajandus ja muud ressursipõhised, kasvavad sektorid

Vähemtähtsad sektorid

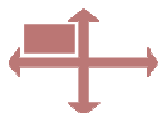
- Pangandus, elektroonilised makseteenused
- Professionaalsed teenused
- Kesk- ja kõrgtehnoloogia ettevõtlus, suure kapitalivajadusega

Uued majandusarengu osalised

- Tugevnevad ja loodavad riiklikud institutsioonid majanduse juhtimiseks (nt avalik-õiguslik asutus riigiettevõtete juhtimiseks)
- Uued riigiettevõtted, mis tekivad riigi poolsete ülesostmistest ja ülevõtmistest tagajärjel
- Kohalikke ettevõtteid üle võtta püüdvad Venemaa riiklikul kapitalil tuginevad ettevõtted
- Varimajandusele pühendunud tegelased

Riigi tagasitulek: stsenaariumi järelmid Eesti otsustajatele

- Valitsuse poolt aetavas majanduspoliitikas tuleb teha täielik kannapööre, vaja on palju rohkem riigipoolselt sekkuda majandustegevusse ning olla valmis rahastamaks ja suuteline haldamaks suurt hulka erinevaid riigiettevõtteid
- Vaja on kaitsvate kaubandus- ja maksumeetmetega toetada (paratamatult piiratud) sisenõudluse rahuldamisele suunatud majanduse arengut, kuna ekspordivõimalusi on vähe
- Seniste sihtturgude paigalseisu tingimustes on ainuke väljapääs püüda suhete arendamisega saada ligipääsu kaugematele, kiirelt kasvavatele turgudele, aga see on võimalik ainult pikemas plaanis
- Sotsiaalhoolekande süsteem satub äärmusliku surve alla, riigi rahandus on surve all niigi – selle ohtliku topeltmõju kontrolli alt väljumise ennetamiseks on vaja kiireid ja kaugeleulatuvad otsuseid
- Tuleb otsida viise, kuidas tuua kasvavat varimajandustegevust tagasi legaalsesse raamidesse, sh riigis turvalisuse säilitamiseks
- Sagenevad avaliku korra ohud ja õigussüsteemi toimimine on pingeline, sealjuures eriti rahvusrühmade vaheliste pingete tõttu
- Selles stsenaariumis muutub valmisolek Eesti riikliku iseseisvuse kaitsmiseks järjest olulisemaks prioriteediks, sest on oodata poliitilisi hõõrumisi lähinaabritega, eriti Venemaaga

Skype-saar

Majandussurutisest vabanenud maailmas viivad Ida ja Lääne vahelised pinged proteksionistliku poliitikani. Euroopa edasine areng on tasakaalust väljas, Venemaast ja Saksamaast saab tugev liitlaspaar, Põhjamaade koostöö takerdub. Eesti kindlustab oma häid kahepoolseid suhteid kaugemate suurriikidega nagu USA, Suurbritannia ja Hiina. Pärast proaktiivseid investeringuid haridusse ja mitmeid ambitsioonikaid reforme muutub Eesti rahvusvaheliselt arvestatavaks innovatsiooni ja ettevõtluse keskuseks – sealjuures eriti info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) valdkonnas.

Selles maailmas on taastunud **globaalne majanduskasv** ning kõik vahepealse kriisi varjud on kadunud. Olukord rahvusvahelises kaubanduses paraneb järjest ning arenenud maailm jääb oma tootmise ja allhangete vajaduste osas endiselt sõltuvaks uutest arenevatest turgudest. Sellest olukorrast lõikavad suurt kasu just viimased – **eelkõige Hiina, Brasiilia ja India – kes suudavad samaaegselt liikuda ka ülespoole ülemaailmse tööjaotuse väärtusahelas**. Ida ja Lääne vaheliste arengutasemete erinevus ning **konkurentsivõime suurenemine** viib järjest uute pingete ja **proteksionismi ilminguteni** maailma majanduspoliitikas, sealjuures eriti olulisteks muutuvad need ilmingud rahanduse ja **kapitalivoogude sfääris**. Samas globaliseerumine jätkub uute majandusjõudude eestvedamisel, lihtsalt mõnevõrra proteksionismist piiratuna. USA ja Hiina jäävad teineteise suurimateks kaubanduspartneriteks, kuid nende kahe suurriigi omavahelised suhted ei võta kunagi poliitilise või sõjalise liidu vormi.

USA-s ja teistes arenenud maades aastail 2008-2009 majanduskriisi käigus järsult suurenenud eelarvedefitsiitide vähendamine pole stabiilse majanduskasvu tingimustes enam oluline teema. USA administratsioon mõistab vajadust vähendada oma sõltuvust imporditavast naftast ja tunnistab lõpuks ka, et inimkonnal on oma roll kliimamuutustes. Taastuvenergeetikasse ja muudesse **keskkonnasõbralikesse tehnoloogiatesse tehtavate investeringute maht kasvab kiiresti**. See omakorda loob uusi ärivõimalusi erinevates ettevõtluse sektorites ja piirkondades üle terve maailma.

Samal ajal on majanduskriisi-järgses maailmas **Euroopa Liidu majanduskasvu allikad tasakaalust väljas** ja seda on näha ka Läänemerd ümbritsevas piirkonnas. Riikide **valitsused püüavad jätkuvalt kaitsta oma kodumaiseid tööstusharusid**, riikidevaheline regionaalne koostöö väheneb ja killustub. Samal ajal tugevnevad mõnede riikide omavahelised kahepoolsed suhted. Nii näiteks **rajavad Venemaa ja Saksamaa tugeva kahepoolse liitlastelje** ajendatuna vastastikku vajadusest energiaallikate ja kõrgtehnoloogia järele, mille raames aga ei toimu koostööd teiste Läänemeri riikidega. Seiskunud majandusega Lätit ja teist kahte Balti riiki ähvardab oht jääda EL ja Venemaa mõjujõudude vahele lõksu. Varasemast tugevam Venemaa soojendab oma suhteid Hiinaga ja esitab poliitilisi väljakutseid NATO alliansile, mis viimast tugevdab. **Riike ühendava majanduspoliitilise jõuna jääb EL maailmaturul järjest nõrgemaks**, tehes ruumi mitmete uute riikidevaheliste poliitiliste ja majanduslike

liitude tekkimisele Euroopa riikide vahel ning tugevdades kaudselt ka teiste majandusalliansside positsioone mujal maailmas – nagu NAFTA ja ASEAN.

Kuna paljud Eesti senised suhted Euroopa Liidu ja Põhjamaadega hakkavad jääma kesiseks, leiab Eesti kindlalt koos püsiv valitsus maailmast uusi ja tugevaid liitlasi. Vaadatakse kaugemale oma piirkonnast ning Eesti püüab luua täiendavaid **majanduspoliitilisi sidemeid selliste suure majandusega riikidega nagu Hiina, Brasiilia ja USA**. NATO piiriigina tuleb siia kasvavate pingete ajastul kaitse-alaseid investeeringuid ja koostöövõimalusi.

Sedalaadi killustunud geopoliitilises keskkonnas rakendab Eesti paralleelselt kahte erinevat viisi oma majanduse edendamiseks innovatiivsemate majandusharude kaudu. Kõigepealt mõistab Eesti rahvusvahelistesse võrgustikesse lülitumise vajadust ning kasutab kasvava globaalse finantsproteksionismi ja bilateralismi tingimustes just uusi loodavaid kahepoolseid suhteid, et tuua välismaiseid kapitaliinvesteeringuid oma uuenduslikematesse tööstusharudesse. Ühe valimistele järgneva poliitikamuutusena käivitatakse Eestis **laiahaardeline tehnoloogia-alaste välisinvesteeringute riiki toomise programm**, mis kätkeb endas ka kõrge konkurentsivõimega meetmeid erimajandustsoonide loomise vallas.

Samaaegselt loob Eesti seadusega sätestatud **soodustused ajude sissevoolule riiki**, et aidata arendada uusi (väliskapitali osalusel tegutsevaid) ettevõtteid. Valitsus töötab välja toetusprogrammi, mille abil saadetakse hulk väljavalitud andekaid ja ettevõtlikke Eesti noori õppima välismaa parimatesse ülikoolidesse. Sedasi tugevdatakse inimeste kaudu toimivaid sidemeid rahvusvaheliste turgudega. Singapuri eeskujul soodustatakse nende tudengite koju tagasi pöördumist pärast välismaal hariduse omandamist.

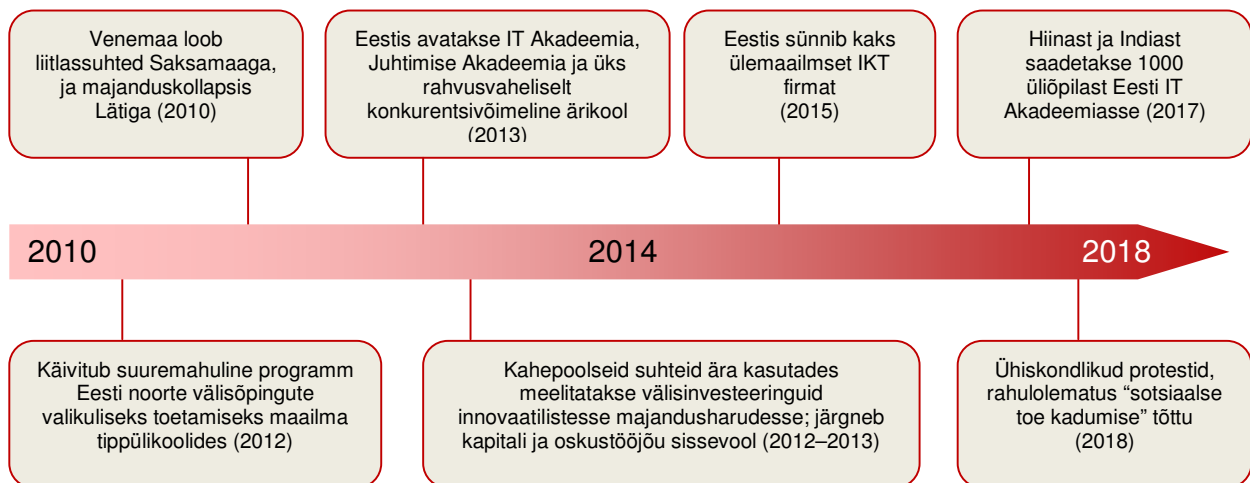
Sellele lisaks muutub Eesti pärast oma haridussüsteemi reformi ka ise ligitõmbavaks sihtkohaks teistest riikidest pärit üliõpilastele. Igal aastal tuleb tuhatkond uut üliõpilast Hiinast ja Indiast õppima Eesti IT Akadeemiasse. Tehakse sihipäraseid pingutusi selle nimel, et motiveerida neid tudengeid pärast õpingute lõppemist Eestisse tööle jääma, seda nii nendega töölepingute sõlmimist soodustavate toetusmeetmete kui ka välismaise talendi suhtes külalislahkema kultuurilise miljöö arendamisega.

Haridusse tehakse proaktiivseid investeeringuid, et võimaldada järgmisel eestimaalaste põlvkonnal edukalt innovatiivse ja kõrge lisandväärtusega siseturu kasvus osaleda. Uued rajatavad kõrgemad õppeasutused, Eesti Juhtimisakadeemia ja **rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline ärikool** loovad üheskoos veelgi paremad tingimused ühiskonna rahvusvahelistumisele, riiklike muutuste juhtimise oskusteabe arendamisele ja „ettevõtlikkuse DNA“ levikule Eestis. Pannakse rõhku ka **elukestvate täiend- ja ümberõppele**. Sellise hästi läbimõeldud arendustegevuse tulemusena kerkivad juhtide põlvkonnavahetuse järel Eestis tugevad ja visiooni omavad juhid, kelle tegevusfookuses on strateegiline juhtimine, mitte administratiivne bürokraatia. Haritud, edasipüüdlilikud ja maailmas konkurentsivõimelised noored töötajad saavad innustust ja jõudu juurde, nähes oma tuleviku Eestiga sidumisest tekkivaid häid majanduslikke võimalusi. See omakorda aitab veelgi enam kaasa majanduse jätkuvale kasvule.

Nende strateegiatega koostoimel luuakse Eestis **innovatiivne keskkond, mis soodustab IKT ja teiste kõrget lisandväärtust tootvate majandusharude õitsengut**. Eestist saab sihtriik nii välismaisele oskustööjõule ja talendile kui ka *start-up* ettevõtete ühendustele. **Rekordsuurtes mahtudes riski- ja erakapital voolab Eestisse** nii USA-st ja Suurbritanniast kui ka teistest uutest (piirkondlikest) rahanduskeskustest. See toetab ühtviisi nii loomingulisi ja ambitsioonikaid uusi ettevõtteid kui ka Eestis tegutsevaid pikaajalisema oskusteabe loomisele ja rakendamisele orienteeritud vanemaid ja suuremaid firmasid. Aastaks 2015 on tekkinud koostööst Suurbritannia nn. Thames Valley ja Ameerika nn. Silicon Valley piirkonna partneritega Eestis kaks tõeliselt ülemaailmset firmat, mis suudavad korrata Skype'i kunagist edu. IKT sektor on edukas ja **eri majandusharudes võetakse kasutusele üha uudemaid lahendusi** koos uute ärimudelite ja protsesside innovatsioonidega.

Oma osava ja välismaailma suhtes silmi lahti hoidva poliitikaga teeb Eesti maailmaturul konkurentsivõime püsijäämise nimel suure hüppe edasi. Aastaks 2018 on aga valitsuse poolt majanduse taastamise soodustamiseks tehtud sammud viinud ka mitmete **negatiivsete sotsiaalsete tagajärgedeni**. Pikalt on investeringuid haridusse ja teadmispõhistesse majandusharudesse süstemaatiliselt eelistatud sotsiaalabi kulutustele. Mitmetes ühiskonnakihtides tekivad nendega mitteametliku ja rahulolematuse meeleolud. Ettevõtluse ja kõrge kvalifikatsiooniga töökohtade sihipärane toetamine tekitab **struktuurse tööpuuduse**. **Sotsiaalsed pinged kasvavad**, kuna töötud ei saa endi arvates riigilt piisavalt abi selleks, et toime tulla, ümber õppida ja omandada neid oskusi, mida läheb vaja nii kiiresti areneval tööjõuturul.

Märgiliste sündmuste ajatelg

Skype-saar: stsenaariumi tekke süvapõhjused

- Stabiilne globaalne majanduskasv, tasakaalustamata areng EL sees ja Põhjamaades
- BRIC-riikide tugev esilekerkimine viib konkurentsivõime ja proteksionismi kasvuni
- Kahepoolsete riikidevaheliste suhete tugevdamine regionaalse koostöö killustumise foonil
- Tugev Venemaa loob valikuliselt liitlasi Euroopa Liidu ja Läänemere regiooni riikidega
- Tehnoloogia kiire areng, eriti IKT ja cleantech vallas

Skype-saar: esmased teetähised stsenaariumi käivitumisest

- Tugeva liitlastelje tekkimine Venemaa ja Saksamaa vahel
- Kasvav proteksionism, eriti rahandusilmas
- Finantssüsteemi kokkuvarisemine Lätis
- Eesti ettevõtete äritegevuse vähenemine Põhjamaade suunal
- Haritud Eesti noorte tagasitulek välismaalt
- Proaktiivsed, tulevikku suunatud investeeringud haridusse ja kõrgkoolide edukas rahvusvahelistumine

Skype-saar: stsenaariumi tulemid

Võitjad

- Tänapäevased omanikud Eestis
- Väikesed, ambitsioonikad, loovad firmad, kes kaasavad riskikapitali
- IKT ja *Cleantech*-ettevõtlus
- Professionaalseid teenuseid osutavad ettevõtted
- Kõrgtasemel haridusasutused
- Visionääri-omadustega juhid
- Haritud ja maailmas konkurentsivõimelised noored
- Välisüliõpilased, teadlased, spetsialistid
- Eesti kui riigi kaubamärk

Kaotajad

- Jäiga mõtlemisega ja väheleidlikud firmad
- Keskpärased haridusasutused
- Sotsiaaltoest sõltuvad inimesed
- Enamik madala kvalifikatsiooniga töötajaid

Majandusarengu mudel

Mudel 1: Innovatsioonipõhine

- Uuendustel põhinev mudel, mille peafookuses on kõik IKT ümber toimuv, millest sünnivad hüppelised edasiminekud ja ärimudelid kogu majanduses
- Käimapanevaks jõuks on intellektuaalse kapitali arendamine ja ligiõmbamine
- Valitsuse aktiivne ja suunav sekkumine majandus- ja hariduspoliitikasse
- Valitsuse põhimõtteline üleminek administratiivselt haldamiselt riigi strateegilisele juhtimisele

Suureneva tähtsusega sektorid

- Intellektuaalse omandi intensiivsed majandusharud
- Eestis baseeruv IKT
- Muud teaduse ja tehnoloogia valdkonnad
- Poliitiliste reformikogemuste eksportimine

Vähemtähtsad sektorid

- Madala lisandväärtusega ettevõtted, eelkõige töötlevas tööstuses

Uued majandusarengu osalised

- Välisinvestorid uutest riikidest (tõusvad tegelased maailmaareenil)
- Seemne- ja varase faasi rahvusvaheline riskikapital
- Juhtimisakadeemia
- Eesti oma rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline ärikool

Skype-saar: stsenaariumi järelmid Eesti otsustajatele

- Esmatähtis on vajadus ja võime luua tugevaid kahepoolseid poliitilisi, diplomaatilisi ja majanduslikke suhteid valikuliselt nii olemasolevate suurriikide kui ka globaalsele areenile kerkivate uute mõjuvõimsate riikidega, kes asuvad kaugemal Eesti vahetust naabrusest.
- Tekib vajadus proaktiivsema, kaugemale ette vaatava ja polüfunktsionaalsema poliitilise juhtkonna ja juhtimise järele.
- Tuleb olla valmis suunama sihitult ressursse uue tehnoloogiaettevõtluse ja eriti IKT sektori majanduskasvu mootoriks saamise nimel, mis on ühtlasi katalüsaatoriks ka ülejäänud majandusharudes toimuvatele edasiminekutele.
- Majandus- ja hariduspoliitikas tuleb jätkuvalt pöörata tähelepanu innovatsiooni ja ettevõtlikkuse toetamisele ja edendamisele Eestis ning talendi meelitamisele rahvusvaheliselt konkurentsivõimelistesse asutustesse.
- Vaja on selliseid ümberkorraldusi sotsiaalpoliitikas, mis aitaksid kaasa elukestvate õppele ja madalama kvalifikatsiooniga inimeste ümberõppele ning tööturule ennistamisele.
- Valitsuse poliitilised sammud peaksid olema niivõrd heas kooskõlas erasektori kavadega, et see soodustaks nii kapitali investeringuid kui ka avaliku ja erasektori koostööd majanduse võtmeharudes, sealhulgas eriti IKT ja *cleantech* vallas.

Kokkuvõtvad järeldused stsenaariumidest: mida Kasvuvisioni kujundamisel kindlasti arvestada

Jõudes nende ridadeni, olete Te läbi lugenud neli väga erinevat ja mõtlemapanevat Eesti tulevikustsenaariumi, millest igaühe „täidmine“ on eraldi võttes täiesti võimalik. Pidagem meeles, et need stsenaariumid ei ole tuleviku ettekuulutused. On väga vähetõenäoline, et ükski neist peaks tulevikus tervikuna ja täpselt kirjeldatud viisil teoks saama – stsenaariumide mõte ongi julgete ja teinekord ootamatute eeldustena läbi kaaluda eri muutuste võimalikke tagajärgi. Samas on aga väga tõenäoline, et tulevikus ilmneb kombinatsioon teatud hulgast stsenaariumides rõhutatud elementidest, eriti enim korduvatest. Eesti majandust suunavaid inimesi aitavad need stsenaariumid nii „tulevikku ette läbi mängida“ ja ajaproovile vastupidavamaid otsuseid langetada kui ka teadvustada selliseid eelseisvaid võtmetähendusega valikuid, mis moodustaksid olulise osa majandusvisioonist.

Kuigi paljud makroiseloosuga mõjujõud ja tegurid nendes alternatiivtulevikes on sellised, mida Eesti otsustajad ei saa otseselt kontrollida, moodustab iga stsenaarium just sellise ülemaailmsete, regionaalsete ja siseriiklike tingimuste konteksti, millega Eesti uues majandusvisioonis tuleb edu saavutamiseks paratamatult arvestada. Eesti majanduse jaoks kätkeb igaüks neljast loost tervet hulka üksteisest eristuvaid võimalusi ja paljudel juhtudel ka tõsisemaid takistusi. Sellest hoolimata on uue visiooni jaoks valikute sõelumisel oluline tähele panna ja uurida kõiki stsenaariume läbivaid teemasid ja nende sisemisest loogikast tulenevaid võtmetähtsusega järeldusi.

Neist nähtuvalt on terve rida tegureid, mille mõjutamiseks on poliitikutel ja teistel Eesti majanduses võtmeotsuste langetajatel nii voli kui ka võimalused. Need muutuvtegurid – valikud ja püüdlused – peaksid olema loodavas uues majandusvisioonis ehituskivid, millega rajada teed „tulevikku, mida Eesti ise soovib endale luua“.

Stsenaariumidest kooruvad välja mitmed sellised **läbivad teemad** ja järeldused:

1. „Lõuna-Soome“ stsenaarium tundub olevat mitmel moel kõige sarnasem sellele, kus Eesti täna on ja kuhu Eesti – riskides **liigse enesega rahulolu ja asjade käiku minimaalse vahelesekkumisega** – jääb lähiaastatel edasi triivima. Sellist varianti võiks nimetada omamoodi **vähese riskiga valikuks** ehk arengurajaks, millel Eesti „tuleb kuidagiviisi toime“. Majandus võibki sel teel lõpuks praegusest tsüklilisest surutisest välja tulla, kuid sügavamad ja struktuursed probleemid jäävad reaalse lahenduseeta. Kui Eesti tootlikkuse kasv jääb endiselt kiratsema, mille tõttu majanduse pikem jätkusuutlikkus on paraku kaheldav. Lisaohuks on, et kui sellistes oludes väliskeskkond oluliselt halveneb, võib meil olla vaja edasi liikuda „Riigi tagasituleku“ sarnasele rajale, mis on aga suurte raskuste ja minimaalsete võimaluste stsenaarium. Positiivsema tulevikuni jõudmiseks tuleb võtta niisiis majandusarengu suunamise ohjad tugevalt enda kätte, tekitada võimekust soodsate muutustega kaasaminemiseks ja halvima vältimiseks.

2. Võime luua, hoida ja ligi meelitada **kõrge väärtusega inimvara** on oluline iga stsenaariumi puhul. Sellega seonduvad valikud ja otsused haridusreformi iseloomust ja suhtumisest välismaalaste sisserändesse kuni võimalike meetmeteni hoidmaks ära parimate „ajude äravoolu“, mis viib tõsiselt alla Eesti rahvusvahelist konkurentsivõimet. Eesti tuleviku seisukohalt on oluline hakata mõtlema oma rahvusliku talendipagasi säilitamisele senisest märksa terviklikumal viisil ja astuda otsustavaid samme.
3. Eelpool märgituga on mõnevõrra seotud praegused ja tulevased **demograafilised trendid**, mis omakorda hakkavad avaldama Eesti majandusele pidurdavat mõju. Vananev rahvastik kisub järjest enam kiiva töö- ja pensioniealiste suhte ning paneb ka jõudsama majandusarengu puhul muretsema sotsiaalkulutuste rahastamise jätkusuutlikkusele. Teisest küljest tasub tähele panna, et praegu tööturule siseneval uuel Eesti noorte põlvkonnal pole juurdunud mälestusi Nõukogude perioodi kasinamatest aegadest. Jätkuvalt kõrgest tööpuudusest tingitud raskused ei pruugi sellele ühiskonnakihile olla niisama talutavad kui rohkem näinud vanematele inimestele. **Sotsiaalkaitse süsteemide ümberkujundamine** peab muude sihtidega võrdväärselt olema tuleviku majandustee osaks.
4. Enamik stsenaariume näeb ühe eesiseisva võtmetähtsusega võimalusena ja väljakutsena **“Eesti ühiskonna avamist”**, mis on ainult „Riigi tagasituleku“ korral paratamatult raskendatud või mõneti isegi ebaotstarbekas. Avamise vajadus viitab paljudele olulistele kultuurilist laadi probleemidele, sealhulgas vajadusele saada üle minevikust samal ajal, kui eestimaalastel tuleb praeguse majandusmudeli kammitsatest väljamurdmiseks muutuda “rahvusvahelisemaks”. Tegelikus elus on selleks vaja ka oma geograafiliste naabrite ja kaugemate võimalike kaubanduspartnerite paremat põhimõttelist mõistmist, sealhulgas ka nende väärtushinnangutest ja vajadustest aru saamist.
5. Järjest olulisemaks on muutumas ka **võime luua häid kahepoolseid riikidevahelisi suhteid** lisaks kuulumisele multilateraalsesse organisatsioonidesse, nagu seda on NATO ja Euroopa Liit. Sealhulgas on oluline agaralt edasi arendada **suhteid kiirelt kasvava majandusega kaugemate riikidega**, kes saavad sõltumata stsenaariumist üht või teist moodi võtmetegelasteks kujunevas uues maailmakorras. Suhted nendega on peamiseks koostöö- ja kaubandusvõimaluste allikaks eriti juhul, kui käivituvad muutused, mis viivad Läänemeremaade lõimituse ja siinsete võimaluste vähenemiseni (nt stsenaarium Skype-saar). Samas sõltub ka tihenevast Läänemere ümbruskonna lõimumisest Eestile tekkiva kasu ulatus kahepoolsete suhete ja koostöövõimekuse arengust, sealhulgas Venemaa suunal.
6. Eelnevaga tugevas seoses on stsenaariumides korduvalt rõhutatud arengut, et Eesti majandus **liikuda väärtusahelas ülespoole** saaks ja välja murda praegustest struktuursetest piirangutest tootlikkuses. See eeldab nii valitsuselt kui ka erasektorilt senisest targemat lähenemist kapitali ligimeelitamisele, Eesti majandusse paigutamisele ning teinekord päris raskete valikute tegemisele majandusvaldkondade vahel selles, kes neist saavad rahalist tuge ja kes ei saa.

7. Stsenaariumid näitavad ka **suunda, milliseid sektoreid ja ärialasid seejuures poliitika ja investeeringute keskmesse tasub seada**: IKT ja selle rakendamine eri majandusaladel, teenuste majandus, *cleantech* ja heaolumajandus koos kõigi seotud toodete-teenustega. Stsenaariumid erinevad neil aladel peamiselt ainult selles, millist rolli Eesti ettevõtted vastavates väärtusahelates mängivad ja kes on neil ärialadel meie (kaubandus)partnerid. Viimast määrab meie võimekus.
8. Praktiliselt kõigis tulevikulugude jõustumisel on Eestil vaja luua oma piiridest väljapoole ulatuv positiivne majanduslik ja poliitiline kuvand, kuid paistab, et mitmed reaalsed ja tunnetuslikud tegurid takistavad Eestil end ise tunnustamist ühe olulise **“osatäitjana” maailmaareenil**. Võtmeküsimuseks on, kuidas murda ennast lahti sellisest mõttemallist, mille kohaselt Eesti peab enda potentsiaaliks olla vaid teiste riikide “teenija” või parimal juhul noorem partner. Selle asemel tuleb pakkuda end välja ja käituda kui tõeliselt võrdväärne partner, selleks muidugi ka oma võimekusi arendada.
9. “Ainult 1,3 miljoni” inimesega rahvaarv märgiti stsenaariumide loomise käigus korduvalt ära kui Eesti võimaluste oluline ja püsiv piirang. Sellega seose tõusetus arutelu väikese rahvaarvuga seonduvast proovikivist: kuidas saaks Eesti tegelikult kasutada **oma väikest rahvaarvu konkurentsieelisena?** Võimalik on ju olla enamikust oma suurematest naabritest ja konkurentidest paindlikum, kiirem ja osavam, sedasi oma väiksuse varjust välja hüpatas.
10. Sõltumata sellest, milline stsenaarium ellu rakendub, on igal juhul kõigi siin märgitud järelduste elluviimiseks vaja tugevat ning **otsusekindlat eestvedamist**. Selleks, et edukalt teha järjest keerukamaid valikuid Eesti käsutuses olevate piiratud ressursside tingimustes, tuleb vastu võtta proaktiivseid, paindlikke ja loovaid otsuseid. Ka positiivsetest muutustest kasu saamiseks peame olema valmis võtma riske, nt majanduspoliitiliste otsuste täpsema sihtimise ja hariduskorralduste vallas. Tulevikus eesseisvate takistuste vastu aitab lahendusekeskne asjakohasem ja interdistsiplinaarsem mõtlemine ja poliitika. See oleks hoopis erinev praegusest killustatud ja „igaüks oma mätta otsas“-laadi lähenemisest nii ametkonniti kui ka üldises mentaliteedis.

Uus Eesti majanduslik visioon peab käsitlema neid probleeme ja võimalusi. Visioon peab andma inspiratsiooni, aitama kaasa sihtide ja tegude joondumisele vastavate poliitiliste otsustega, aitama sõnastada võtmetähtsusega strateegilisi valikuid ja lõpuks muutma ka inimeste käitumist. Selle lõpptulemuseks saab olla selgelt väljajoonistuv, tugev, mõjuv ja teistest eristuv „Eesti lugu“, mida saab jutustada sellest huvitatud inimestele nii meil kui ka mujal. Käesolevas raportis esitletud stsenaariumidest järelduste tegemine annab selleks hea aluse.

Lisa 1: Stsenaariumide elementide võrdlustabel

Tabel võrdleb ja vastandab nelja stsenaariumi (veergudes) vastavalt võtmetähtsusega muutujate olemusele, tekkele ja toimele stsenaariumide rakendumise korral.

	Hansa Liit II	Lõuna-Soome	Riigi tagasitulek	Skype-saar
Läänemere-maade piirkondlik koostöö	<ul style="list-style-type: none"> Harmooniline, tugev 	<ul style="list-style-type: none"> Harmooniline, tugev 	<ul style="list-style-type: none"> Killustatud, nõrk 	<ul style="list-style-type: none"> Killustatud, nõrk
Eesti majanduskasvu iseloom	<ul style="list-style-type: none"> Jõuline ja laiapõhjaline 	<ul style="list-style-type: none"> Nõrk ja kitsapõhjaline 	<ul style="list-style-type: none"> Nõrk ja kitsapõhjaline 	<ul style="list-style-type: none"> Jõuline ja laiapõhjaline
Stsenaariumi tekke süva-põhjused	<ul style="list-style-type: none"> Maailma majanduse regionaliseerumine Põhja-lõuna riikide kaugenemine Euroopas, Saksamaa lähenemine Läänemere-maadele Põhjamaade majandus-integratsiooni tugevnemine Reformimeelne autoritaarne valitsemiskord Venemaal Venemaa integreerumine Läänemere regiooniga Murrangulised uuendused ja sidevõrgustikud levivad ulatuslikult ja kiiresti 	<ul style="list-style-type: none"> Jätkuv globaliseerumine, ent aeglane globaalne majanduskasv Läänemere-maade piirkonna-siseste liitude ja lõimituse tugevnemine, kuigi Saksamaa suurema osaluseta Piiratud juurdepääs kapitalile, sh Skandinaavia omale Senise majanduspoliitika jätkumine Eestis Põhjamaade ja EL riikide tihedam kaubanduspartnerlus Venemaaga Ettevõtlus-meeleolude allasurutus Eestis 	<ul style="list-style-type: none"> Globaalse kriisi järellained, jätkuv majanduslangus arenenud riikides Euroopa Liitu ja Põhjamaid tabavad majandusšokid ja ebaõnnestunud poliitikaotsused Soome-Rootsi pöörduvad Baltikumist eemale kaugete kasvavate turgude suunas Venemaa poolne mõjusfäärade suurendamise poliitika Rahanduskriisid Lätis ja Leedus Tehnoloogiline areng jätkub, aga peamiselt ainult tõusvates majandustes 	<ul style="list-style-type: none"> Stabiilne globaalne majanduskasv, tasakaalustamata kasv EL sees ja Põhja maades BRIC riikide tugev esilekerkimine viib konkurentsivõime ja proteksionismi kasvuni – kuigi globaliseerumine jätkub Kahepoolsete riikidevaheliste suhete sagenemine regionaalse koostöö vähenemise ja killustumise foonil Tugev Venemaa loob valikuliselt liitlussuhteid mõnede EL ja Läänemere regiooni riikidega Tehnoloogia kiire areng, eriti IKT ja <i>cleantech</i> vallas

	Hansa Liit II	Lõuna-Soome	Riigi tagasitulek	Skype-saar
Gloaalne ja regionaalne majandus	<ul style="list-style-type: none"> • Kasvav majanduslik polariseerumine pärast majanduskriisi • Hiina ja teiste tärkavate majanduste kasvav mõjujõud • Üks PIIGS riik lahkub eurotsoonist 	<ul style="list-style-type: none"> • Aeglane, kuid stabiilne üleilmne majanduskasv • Laienenud, stabiilne eurotsoon – kuid EL majandus ainult triivib edasi suurema kasvuta • Tugevamad regionaalsed riikide blokid ELis • Kümneaastase aeglase kasvu tõttu Põhjala riikide omavahel tihenev lõimumine ja töötleva tootmise odavallhanked väljastpoolt, rohkemaks neil huvi puudub oma töökohtade säilitamise nimel 	<ul style="list-style-type: none"> • Pikaleveniv piirkondlik majandussurutis • Majandus- ja poliitiliste raskuste ajastu ELis • Põhjamaade omavaheline integratsioon aeglustub • Riikide kahepoolsed kokkulepped saavad normiks • Venemaa poolne aktiivne sekkumine naabrite majandusse ja poliitikasse 	<ul style="list-style-type: none"> • Stabiilne majanduskasv globaalselt, kuid tasakaalustamata kasv erinevates Läänemere riikides • Proteksionistlik poliitika • Eesti jt lõimumine EL ja Põhjamaade tasemel takerdub, tõstes kahepoolsete sidemete rolli nt, USA, Suurbritannia ja Hiinaga
Gloaalne geopoliitika	<ul style="list-style-type: none"> • Regionaalne poliitiline stabiilsus • Hiina ja teiste tärkavate majanduste kasvav mõjujõud • Selle najal regionaliseerumise kasv • Saksamaa huvid joonduvad Läänemere piirkonna omadega • Venemaa jääb jätkuvalt stabiilseks ja avaneb ka Lääne suunal • Multilateraalsete organisatsioonide (WTO, ÜRO jt.) rolli kahanemine ja muutumine 	<ul style="list-style-type: none"> • Majanduslik ja poliitiline koostöö Hiina, Venemaa ja USA vahel • Majanduslik integratsioon teeb Venemaast heatahtliku naabri • Multilateraalsed organisatsioonid (näit. WTO, ÜRO, EL) jäävad tähtsateks 	<ul style="list-style-type: none"> • Võimukeskus liigub järk-järgult Aiasse, kasvavad pinged riikide vahel • Proteksionistlikele ja kahepoolsetele suhetele üleminek kaubanduses • Regionaalne koostöö riikide vahel takerdub ja võtab tagasikäigu • Kriisid aitavad võimule valitsused, kes rakendavad proteksionistlikke poliitikaid 	<ul style="list-style-type: none"> • Killustatud geopoliitiline keskkond • Esile kerkivad kahepoolsed sidemed, sealhulgas tugev Vene-Saksa telg – mis pole aga Läänemere äärsete teiste riikidega seotud • Euroopa Liit nõrgeneb riike ühendava tegurina, tekivad ja tugevnevad uued riikide liidud • Venemaa esitab NATO-le tõsiseid poliitilisi väljakutseid

	Hansa Liit II	Lõuna-Soome	Riigi tagasitulek	Skype-saar
Intellektuaal-omand	<ul style="list-style-type: none"> Eesti haridusreformist sünnivad regioonis konkurentsivõimelised ülikoolid Immigratsiooni-reformi tulemuseks on kõrge kvalifikatsiooniga tööjõu sissevool 	<ul style="list-style-type: none"> Eesti tootlikkus jääb alla EL keskmise Kutsehariduse tõhustamine hariduse prioriteedina toetab madala lisandväärtusega majandusharusid Põhjamaade ülikoolid liidavad senised Eesti avalik-õiguslikud ülikoolid endaga ja vähendavad nende teadustegevuse intensiivsust Innovaatorid ja andekad ettevõtjad kaugenevad majanduselust või lahkuvad riigist 	<ul style="list-style-type: none"> Andekad ja haritud eestimaalased emigreeruvad paremaid majanduslikke võimalusi otsima Madala kvalifikatsiooniga tööjõud rakendub väikese lisandväärtusega töötlevas tootmises Riigi rahandusliku seisu tõttu seiskuvad haridusreformid ja ümberõppe algatused 	<ul style="list-style-type: none"> Väliskapitali investeeringud meelitavad ligi ka inimitalenti Valitsuse sihipärane sekkumine ja investeeringud haridusse ja teadmispõhistesse majandusharudesse Tarku ja ettevõtlikke üliõpilasi saadetakse valikuliselt välismaale õppima parimatesse koolidesse Eestisse rajatakse Juhtimisakadeemia, IT Akadeemia ja <i>International Business School</i> Rõhk on elukestval õppel
Ühiskond / demograafia	<ul style="list-style-type: none"> Üliõpilaste sissevool SRÜst, sh Venemaalt Tallinn on avatud, kosmopoliitne linn Eeldused sotsiaalseteks pingeteks sissetulekute ebavõrdsuse tõttu Esile kerkib uus juhtide põlvkond, kes veab majandust 	<ul style="list-style-type: none"> Tekib eestimaalaste diasporaa (5000 töötajat-tudengit hakkab aastas riigist lahkuma) Tööealiste ja pensionäride suhtarv halveneb: kulutused pensionidele ja tervishoiule kasvavad Edusammud integratsiooni alal; esimene venelasest minister Eesti valitsuses 	<ul style="list-style-type: none"> Sotsiaalkulutused kasvavad, tugeneb surve avaliku sektori eelarvele Sotsiaalse sidususe kahanemine; laienev rahvuslik lõhe ja ka konfliktid 	<ul style="list-style-type: none"> Hiina ja India üliõpilaste sissevool Mitmed ühiskonnakihid tunnevad, et nende vajadustega ei arvestata
Tehnoloogia ja innovatsioon	<ul style="list-style-type: none"> Alternatiivenergia projektide arendamine Eestist saab üks globaalsetest liidritest põlevkivi- 	<ul style="list-style-type: none"> Euroopa Liidu kasvu takerdumine viib kesisele innovatsioonile 	<ul style="list-style-type: none"> Suuremaid investeeringuid ettevõtlusse ei saa Eestis teha, laiem innovatsioon lakkab Majandus põhineb väiketootmisel 	<ul style="list-style-type: none"> Investeeringud taastuvenergia alustehnoloogiasse Põhirõhk tugeval IKT sektoril, mis soodustab hüppelisi edasiminekuid kõigis

	Hansa Liit II	Lõuna-Soome	Riigi tagasitulek	Skype-saar
	tehnoloogia vallas <ul style="list-style-type: none"> • Erasektori ja ülikoolide tõhus koostöö teadusarendustegevuses • Euroopa Liit rajab oma IT agentuuri Tallinnasse • Aktiivne riski- ja erakapital 		ressursipõhises majanduse harudes	majanduse harudes <ul style="list-style-type: none"> • Riski- ja erakapitali toetus loovatele ja edasipüüdlikele firmadele • Iduettevõtete (<i>start-up</i>) koostööst sünnib Eestis kaks ülemaailmset ettevõtet

Lisa 2: Stsenaariumide tulemite võrdlustabel

Tabel võrdleb ja vastandab nelja stsenaariumi (veergudes) vastavalt nende tulemitele.

	Hansa Liit II	Lõuna-Soome	Riigi tagasitulek	Skype-saar
Läänemere-maade piirkondlik koostöö	<ul style="list-style-type: none"> • Harmooniline, tugev 	<ul style="list-style-type: none"> • Harmooniline, tugev 	<ul style="list-style-type: none"> • Killustatud, nõrk 	<ul style="list-style-type: none"> • Killustatud, nõrk
Eesti majanduskasvu iseloom	<ul style="list-style-type: none"> • Jõuline ja laiapõhjaline 	<ul style="list-style-type: none"> • Nõrk ja kitsapõhjaline 	<ul style="list-style-type: none"> • Nõrk ja kitsapõhjaline 	<ul style="list-style-type: none"> • Jõuline ja laiapõhjaline
Võitjad	<ul style="list-style-type: none"> • Laiemas mõistes teenuste sektor: finantsteenused, side • Uued sektorid: IKT, energia ja tehnoloogia vallas • Innovatiivsed Eestis tegutsevad firmad • Reformitud kõrgkoolid ning teadus- arendus-organisatsioonid • Andekad ja oskuslikud inimesed 	<ul style="list-style-type: none"> • Tänapäevased varade omanikud • Põhjala ettevõtted (ligipääs odavale tööjõule) • Ettevõtted, mis teenindavad Läänemere-maade turgu • Toiduainete töötlemine ja põllumajandus • Öko-äri ja rohelised tehnoloogiad • Põhioskuste omandamise ja vastava koolitustegevuse pakkujad • Infrastruktuuri ehitajad • Madala ja keskmise kvalifikatsiooniga töötajad 	<ul style="list-style-type: none"> • Põlevkivi-tööstus, metsandus, toiduainete töötlemine, odavturism, kaevandus ja mööblitööstus (kulueelisel põhinevad sektorid) • Riigiettevõtted, eriti olemasolevad • Populistlikud poliitikud 	<ul style="list-style-type: none"> • Tänapäevased vara omanikud Eestis • Väikesed, ambitsioonikad, loovad firmad, kes kaasavad riskikapitali • IKT ja <i>Cleantech</i>-ettevõtted • Professionaalseid teenuseid osutavad ettevõtted • Kõrgtasemel haridusasutused • Visionääri-omadustega juhid • Haritud ja maailmas konkurentsivõimelised noored • Välisüliõpilased, teadlased, spetsialistid • Eesti kui riigi kaubamärk
Kaotajad	<ul style="list-style-type: none"> • Innovatsiooniks ja teadus- arendustegevuseks vähevalmis firmad • Ajast mahajäänud oskustega 	<ul style="list-style-type: none"> • Teadus- ja arendustegevuse asutused, kõrgemad õppeasutused • Uued turule 	<ul style="list-style-type: none"> • Tehnoloogia, telekommunikatsioon, teadus-arendustegevus (sektorid, mis vajavad suuremahulist rahastamist) 	<ul style="list-style-type: none"> • Jäiga mõtlemisega ja väheleidlilikud firmad • Keskpärased haridusasutused • Sotsiaaltoest

	Hansa Liit II	Lõuna-Soome	Riigi tagasitulek	Skype-saar
	<p>inimesed</p> <ul style="list-style-type: none"> • Populistlikud otsusetegijad ja juhid 	<p>sisenejad</p> <ul style="list-style-type: none"> • Potentsiaalsed ettevõtjad • Teadmismahukad ettevõtted • Kõrge kvalifikatsiooniga töötajad 	<ul style="list-style-type: none"> • Kapitalimahukad ning teeninduspõhised majandusharud 	<p>sõltuvad inimesed</p> <ul style="list-style-type: none"> • Enamik madala kvalifikatsiooniga töötajaid
<p>Majanduse arengumudel(id)</p> <p>(Mudel 1 ja 2 teineteist ei välista)</p>	<p>Mudel 1: Kõrge lisandväärtusega ekspordile põhinev</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kõrge lisandväärtusega ekspordist kantud majandusareng • Uued kõrgtehnoloogilised sektorid: põlevkivi- ja küberturbetaehnoloogia, tarkvara arendus • Kõrge lisandväärtusega transiiditeenused • Valitsus tugevaks eestvedajaks struktuursetes reformides ja majandusmuutuste suunamises <p>Mudel 2:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Regionaalne teeninduspõhine • Haridusteenused • Tervishoiuteenused, vanurid eritähelepanu keskmes • Turism • Vanadekodud, hooldekodud • Meelelahutus 	<p>Mudel 1: Madala lisandväärtusega ekspordile põhinev</p> <ul style="list-style-type: none"> • Teenuste allhangete ja alltöövõtu korras tootmine Põhjamaadele • Madalad tööjuga seotud maksud säilitamiseks konkurentsivõimet • Osaliselt kohandatud haldus- ja haridussüsteem 	<p>Mudel 1: Riigi juhitud, sissepoole suunatud</p> <ul style="list-style-type: none"> • Riigiomandis ettevõtete ja sekkuva valitsuse domineerimine majanduses • Otsused tehakse ministriumides kitsastes huvides, vähe on populismist kaugemale ulatuvaid avalikke arutelusid • Siseturule suunatud ja olulises osas riigistatud ettevõtlus <p>Mudel 2: Ainult madala lisandväärtusega eksport</p> <ul style="list-style-type: none"> • Keskendutakse madala lisandväärtusega kauba ja odavteenuste tootmisele • Ei suudeta jõuda kaugemale lähiturgudest • Väikeses mahus alltöövõtt Põhjamaadele või Saksamaale • Väikese ja keskmise suurusega ettevõtted töötavad 	<p>Mudel 1: Innovatsiooni-põhine</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uuendustel põhinev mudel, mille peafookuses on kõik see IKT ümber toimuv, millest sünnivad hüppelised edasimineked ja ärimudelid kogu majanduses • Käimapanevaks jõuks on intellektuaalse kapitali arendamine ja ligitõmbamine • Valitsuse aktiivne ja suunav sekkumine majandus- ja hariduspoliitikasse • Valitsuse põhimõtteline üleminek administratiivselt haldamiselt riigi strateegilisele juhtimisele

	Hansa Liit II	Lõuna-Soome	Riigi tagasitulek	Skype-saar
Suureneva tähtsusega sektorid	<ul style="list-style-type: none"> • Alternatiiv-energeetika ja seotud ettevõtlus • Virtuaalteenused • Võõrkeelsed personaalteenused • Haridusteenused • Uued tehnoloogiad (sealhulgas põlevkivi alal) • Transiit 	<ul style="list-style-type: none"> • Turism ja vanurite hoolekanne (Läänemere-maade suunal) • Toiduainete töötlemine ja põllumajandus • Odavteenused • Transiit-kaubandus • Masinate jms koostetootmine 	<p>siseturule</p> <ul style="list-style-type: none"> • Riigisektori/ avalike teenuste kasvav osutamine • Põlevkivi-tööstus, metsandus, põllumajandus ja muud kiirenevalt kasvavad ressursipõhised sektorid 	<ul style="list-style-type: none"> • Intellektuaalse omandi poolest intensiivsed majandusharud • Eestis baseeruv IKT • Muud teaduse ja tehnoloogia valdkonnad • Poliitiliste reformi-kogemuste ekspordimine
Vähem-tähtsad sektorid	<ul style="list-style-type: none"> • Madala lisandväärtusega koosteliinid jt tööjõumahukad ettevõtted 	<ul style="list-style-type: none"> • IKT jt kõrgtehnoloogia ettevõtted, sealhulgas <i>start-up</i> ettevõtted • Investeeringu-pangandus ja varahaldus 	<ul style="list-style-type: none"> • Pangandus • Professionaalsed teenused • Kesk- ja kõrgtehnoloogia ettevõtlus, suure kapitalivajadusega 	<ul style="list-style-type: none"> • Madala lisandväärtusega ettevõtted, eelkõige töötlevas tööstuses
Uued osatäitjad	<ul style="list-style-type: none"> • Regionaalsed koostöö-organisatsioonid • Uued arenduskeskused, tihedalt seotud Põhjala arenduskeskustega • Euroopa Liidu IT-agentuur • Riski- ja erakapital 	<ul style="list-style-type: none"> • Riiklik investeeringute ja innovatsiooni fond • Aalto ja Uppsala ülikoolid, mis liidavad endaga Eesti kõrgkoolid • Ettevõtted, mis teenindavad kogu Läänemere-maade piirkonda 	<ul style="list-style-type: none"> • Tugevnevad ja loodavad riiklikud institutsioonid majanduse juhtimiseks (nt avalik-õiguslik asutus riigiettevõtete juhtimiseks) • Uued riigiettevõtted, mis tekivad riigi ülesostmise ja ülevõtmiste tagajärjel • Kohalike ettevõtteid üle võtta püüdvad Venemaa riiklikul kapitalil tuginevad ettevõtted • Varimajandusele pühendunud tegelased 	<ul style="list-style-type: none"> • Välisinvestorid uutest riikidest (tõusvad tegelased maailmaareenil) • Seemne- ja varase faasi rahvusvaheline riskikapital • Juhtimisakadeemia • Eesti oma rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline ärikool

Lisa 3: Tuvastatud mõjujõudude loetelu

Globaalsed mõjujõud

- Maailma rahvastiku kasv
- Rahvastiku rändemustrid
- Immigratsioonipoliitika
- Vananev rahvastik ja suurenev pensionäride suhtarv tööealiste kohta
- Keskklassi kasv
- Kasvav linnastumine
- Üleilmastuv konkurents talentide pärast
- Lokaliseerumise tõus
- Uued üleilmsed väärtushinnangud
- Identiteetide paljusid
- Töö muutuv roll elus
- Hariduse muutuv roll
- Globaalne sissetulekute polariseerumine
- Perekonna olemuse muutumine
- Naiste roll ühiskonnas
- Nakkushaiguste pandeemiad
- „Aastatuhandevahetuse noorte“ kasvav mõjuvõim
- Tehnoloogiliste uuenduste tempo
- Kasvav sidevõrgustik
- Informatsiooni üleküllus
- Interneti haldus ja regulatsioon
- Küberturvalisus
- EL muutumine tehnoloogiakeskuseks
- Sotsiaalvõrgustike kasv
- Hüppelised edasiminekud bio-/nano- ja kognitiivsetes tehnoloogiates
- Maailmamajanduse taastumine
- Nihked SKP-s
- Majandusliku mõjujõu nihkumine itta
- Energianõudlus ja toorainete hinnad
- Regionaalne energiatransport
- Tõrked toiduga varustatuses – “toidušokid”
- ‘Freemium’ ärimudelite kasv
- Väärtusahelate laialipaiknemine (hargnemine)
- Majanduse taastumise iseloom
- EL eelarve jaotamine
- PIIGS riikide rahaline väljaaitamine
- EL liikmete riigivõlad
- Teadmispõhise majanduse ja innovatsiooni kasv
- Geograafilised nihked intellektuaalomandis
- Valitsuste reageerimine kliimamuutustele
- Veepuudus
- Roheliste stiimulpakettide mõjud
- Fossiilsete kütuste ammendamise tempo
- EL strateegia kasvuhooonogaaside osas
- Alternatiivenergia arendus ja kasutus
- Kliimamuutuste mõju kaubandusele ja kasvule
- Kaubandus ja proteksionism
- Globaliseerumine pärast „Lääne lõppu“
- Multilateraalsete institutsioonide roll
- USA ja EL vähenev mõjujõud
- EL / NATO roll ja laienemine
- Populismi tõus
- Usulised pinged
- Korruptsioon — kasv ja mõju
- Avalike teenuste osutamise areng

Siseriiklikud mõjujõud

- Vananev rahvastik
- Läänesuunaline kultuuriline orientatsioon
- Tööpuuduse mõju
- Ühiskonna polariseerumine (sealhulgas sotsiaalmajanduslikud ja etnilised lõhed)
- Natsionalism
- Haridussüsteemi areng ja selle kohandamine majanduse vajadustele
- Taasiseseisvumisjärgse põlvkondade vahetuse ulatus ja mõju
- Immigratsioonipoliitika
- "Ajude äravoolu" kiirus
- Ettekujutus Eestist mujal maailmas
- Lairibaühenduse levik
- Mobiilse interneti varustuse levik
- Ligipääs tehnoloogiaalasele intellektuaalomandile
- Teadus- ja arenduskoostöö ülikoolidega
- Euro kasutuselevõtu mõju
- Majanduse taastumise kiirus
- Eesti poliitiliste juhtide tugevus
- Riigi poolt tehtavate kulutuste jätkusuutlikkus (pensionid, tervishoid)
- SKP kasvutegurid
- Ülemaailmse turu tundmine (kontaktid ja ligipääs)
- Põhjala piirkonna areng
- Integreerumine Põhjamaade regiooniga
- Eesti ligipääs kapitalile
- EL struktuurifondide kasutamine
- Finantsdistipliini meetmete mõju
- Oskustööjõu kättesaadavus
- Avalikkuse arvamus keskkonnaküsimustes
- Keskkonnapoliitika
- Kodumaistele loodusressurssidele ligipääsetavus
- Infrastruktuurid / Eesti ligipääsetavus
- Keskkonnaseisundi halvenemine
- Vene-Eesti suhted
- 2011. aasta valimiste tulemused
- Eesti valitsemise kvaliteet

Lisa 4: Kriitilised muutujat

12 kriitiliselt määramatut muutujat		
Lääne loojang ◀	Uue maailmakorra iseloom	▶ Uus valgustusajastu
EL võtab Venemaa oma liikmeks	Regionaalne stabiilsus ja koostöö	▶ Relvakonflikt
Eesti on "talendimagnet"	Ligipääs inimressurssidele ja talentidele	▶ "Ajudest tühjaks voolanud" Eesti
Jäik ja kinnine	Inimvara kättesaadavus	▶ Paindlik ja avatud
Eesti ei meelita talente ligi	Uudsed tehnoloogiad ja innovatsioon	▶ Eesti tõmbab talente ligi
Tark järgija	Maailma majanduskord	▶ Varajane omaksvõtja
Proteksionistlik ja suletud	Venemaa tulevik	▶ Järjest vabam kaubandus
Suletud ja kontrolli all ("ümberpiiratud kindlus")	Hariduse kohandatus majanduse ja ühiskonna vajadustele	▶ Avatud ja koostööaldis ühiskond (Venemaal)
Kohandamata	Eesti majanduse taastumise iseloom	▶ Kohandatud
Siseturule suunatud tootmine (kriisieelse struktuuri jätkumine)	Eesti - Vene suhted	▶ Eksportivate sektorite juhtimisel
Suletud, ebakonstruktiivsed	Kaubad ja teenused, mille liikumise kaudu Eesti integreerub maailmaturule	▶ Avatud, konstruktiivsed
Lihtsad ja madala lisandväärtusega kaubad ja toorained	Ligipääs oskusteabe turule ja kontaktidele rahvusvahelistes suhtevõrgustikes	▶ Keerukad ja kõrge lisandväärtusega tooted ja teenused
Hajus		▶ Kontsentreeritud

Lisa 5: Stsenariumide arutelus ja alusintervjuudes osalenud

Arengufond ja GBN tänab alljärgnevaid inimesi nende poolt intervjuude ja stsenariumide aruteluringi käigus antud teadmisterohke ja entusiastliku panuse eest:

Stsenariumide aruteluringist osavõtjad:

- Aare Järvan
- Ain Aaviksoo
- Alo Merilo
- Andrew Swart
- Anvar Samost
- Anzori Barkalaja
- Erik Terk
- Gopi Billa
- Hannes Seeberg
- Hardo Aasmäe
- Hardo Pajula
- Heido Vitsur
- Jaan Puusaag
- Jari Romanainen
- Kadri Kuusk
- Kaur Lass
- Kitty Kubo
- Linnar Viik
- Marek Tiits
- Neeme Raidvere
- Nick Turner
- Ott Pärna
- Priit Põldoja
- Raivo Vare
- Raul Rebane
- Tea Danilov
- Teet Jagomägi
- Tiit Riisalo
- Tom Blathwayt
- Urmas Varblane
- Valdo Kalm
- Whitney Wilson

Intervjueeritud:

- Andres Sutt
- Crawford Beveridge
- Eamonn Kelly
- Erik Terk
- Erkki Raasuke
- Indrek Neivelt
- Jaak Aaviksoo
- Joakim Helenius
- Marju Lauristin
- Mia de Kuijper
- Peter Schwartz
- Raivo Vare
- Sten Tamkivi
- Steven Weber

Lisa 6: Kasutatud lühendid

- ASEAN – Kagu-Aasia Maade Assotsiatsioon
- BRIC – Brasiilia, Venemaa, India, Hiina
- EL – Euroopa Liit
- GBN – Global Business Network
- IKT – info- ja kommunikatsioonitehnoloogia
- IMF – Rahvusvaheline Valuutafond
- IT – infotehnoloogia
- NAFTA – Põhja-Ameerika Vabakaubandus Leping
- NATO – Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsioon
- PIIGS – Portugal, Itaalia, Iirimaa, Kreeka, Hispaania
- SRÜ – Sõltumatute Riikide Ühendus
- ÜRO – Ühinenud Rahvaste Organisatsioon
- USA – Ameerika Ühendriigid
- WTO – Maailma Kaubandusorganisatsioon